

En analyse af ytringsfriheds- og krænkellesdebatten i Danmark

Perioden 2017-20

Skrevet af: *Miki Ray Eriksen*

Vejleder: *Anita Holm Riis*

Aalborg Universitet, afleveringsdato 2. juni 2020

Indholdsfortegnelse

Abstract	4
Indledning	5
Problemformulering.....	7
Metodiske overvejelser & læsevejledning	7
Metodiske overvejelser.....	7
Læsevejledning.....	9
Oversigt over afhandlingens fire kapitler	9
Første kapitel. <i>Ytringsfrihedsdebatten i Danmark</i>	9
Andet kapitel. <i>Krænkelserdebatten i Danmark</i>	10
Tredje kapitel. <i>Anerkendelse udfoldet i analysen af krænkelserdebatten</i>	11
Fjerde kapitel. <i>Diskussion af Ytringsfriheds- og krænkelserdebatten i Danmark</i>	12
Første kapitel <i>Ytringsfrihedsdebatten i Danmark</i>	12
1.1 Den Franske Revolution og FN's menneskerettigheds resolution af 1948.....	13
1.2 Muhammedkrisen.....	14
1.3 Jyllands-Posten publicerer 12 karikaturtegninger.....	15
1.4 Eskalering af Muhammedkrisen.....	16
1.5 Muhammedkrisens klimaks.....	17
1.6 Muhammedkrisens efterdønninger.....	18
Ytringsfrihedsdebatten forstået i filosofiske rammer	19
1.7.1 Introduktion til John Stuart Mill "Om Friheden"	19
1.7.2 Fra totalitær stat til demokrati.....	20
1.7.3 Om tanke og talefrihed.....	21
1.7.4 Fra tanke og talefrihed til konkrete handlinger.....	22
1.7.5 Originalitet og geniens rolle i menneskelig udvikling.....	24
1.7.6 Teoriens applikationer.....	25
Diskussion af <i>Ytringsfriheden og Muhammedkrisen</i>	26
1.8.1 Levnet fra oplysningstidens ideal.....	26
1.8.2 Intern dansk debat om karikaturtegningerne.....	27
1.8.3 To slags fundamenter for staten og dens rolle.....	28
1.8.4 Vægtningen af ytringsfriheden.....	29
Delkonklusion og perspektivering af <i>Ytringsfrihedsdebatten i Danmark</i>	29

1.9 Indlæg i Weekendavisen.....	30
Andet kapitel Kränkelsesdebatten i Danmark.....	32
2. Eksempler på kränkelsesdebatten i Danmark.....	33
2.1 Overblik over kränkelsessager på universiteterne i Danmark.....	34
2.2 Kränkelsessagernes tematiske indhold skitseret.....	36
Delkonklusion af andet kapitel.....	39
Tredje kapitel Anerkendelse udfoldet i analysen af Kränkelsesdebatten i Danmark.....	39
3. Introduktion til Axel Honneth Kamp om anerkendelse.....	40
3.1 De tre intersubjektive anerkendelsesmønstre.....	41
3.2 Det første intersubjektive anerkendelsesmønster.....	42
3.3 Det andet intersubjektive anerkendelsesmønster.....	43
3.4 Det tredje intersubjektive anerkendelsesmønster.....	45
3.5 De tre former for ringeagtserfaringer.....	47
Overgreb.....	47
Fratagelse af rettigheder.....	48
Nedværdigelse.....	49
3.6 Den sociale kamp om anerkendelse.....	50
3.7 Skismaet mellem usynlighed og synlighed.....	51
Delkonklusion af tredje kapitel	54
Diskussion af hvordan ytringsfrihedsdebatten hænger sammen med kränkelsesdebatten i Danmark.....	55
4.1 Sammenstilling af de to tematikker.....	55
4.2 Indlæg i Weekendavisen.....	56
4.3 Kränkelsessagerne fra de danske universiteter.....	56
4.4 Fundamentale ligheder mellem ytringsfrihedsdebatten og kränkelsesdebatten.....	57
Muhammedkrisen og #MeToo.....	58
Perspektivering af hvordan ytringsfrihedsdebatten hænger sammen med kränkelsesdebatten i Danmark.....	58
4.5 De to rettigheders vilkår i dagens Danmark.....	59
Konklusion.....	61
Litteraturliste.....	63

Abstract

Ever since the Danish newspaper Jyllands-Posten published the caricature drawings of the Islamic prophet Muhammed in 2005, the debate regarding the internal relationship between freedom of speech, and the innate feeling of being violated that an individual can experience, have been going on in the public sphere. The discussion in Denmark regarding these two different concepts have resulted in polarized opinions in the public debate concerning the topic, with the rise of #MeToo movement in 2017 and similar recent events. On this note, the atmosphere of the debate at present is represented in rather one-sided and self-sufficient manners, in which each side of the debate is trying to get their specific points across without reconciling with other approaches to the issue. The overarching theme of these debates can be condensed to two basic human rights, namely the freedom to express your inner thoughts in writing and speech, and the latter concerning the basic civic right not to be offended and violated on the utmost basic human needs. Both of these rights are considered universal and fundamental building blocks in any modern democracy. This inherent social contract – which it can be perceived as – is therefore represented in The United Nations Resolution of Civic rights, and it is woven into the fabric of the Danish constitution. Consequently, the main subject of this thesis is to explore, analyze and contextualize these recent events, and thus uncover arguments and insights that can solidify whether or not these two distinct concepts are interconnected, and secondly – if the first statement appears to be true – understand in which ways the two concepts affect each other. The approach in this inquiry has been to examine these two separate discourses in the public debate. To conduct this research, this paper has primarily drawn on the works of John Stuart Mill and Axel Honneth. With Mill, it is concluded that the differences in the importance of freedom of speech in the culture clash of western thought and middle eastern can be attributed to the basic differences of either a totalitarian or democratic state. This essential difference helps explain the specific Danish outlook on freedom of speech, and hence why it has been an important topic for debate in the world community. Honneth's theory of recognition helped unfold and explain underlying reasons why Danish universities in recent years have seen a rise in so-called “discrimination cases”. Combined, these two philosophical theories give explanatory power in analyzing and ascribing at which critical points these two aforementioned discourses are intertwined. The conclusion drawn from this work has been that these two different discourses in the public debate are much more interconnected than they appear at first glance. In this thesis, it has therefore been pointed out that each of these discourses so far has only achieved to point towards one side of the case, while in reality they most likely are considered two sides of the same coin. In a perspective regarding these research finds, there have been uncovered indications drawn from a conducted survey from the Danish Ministry of Justice, that there might be a shift in the attitude of the general public in Denmark towards a reevaluation of how these two basic civic rights are to be weighed against one another. Furthermore, in the wake of recent public demonstrations and other dramatic events, we can see there might be a reawakening in the presence of the public mind of the importance which this discussion bares amongst the community and society in general in 2020.

Indledning

I slutningen af april 2020 blev Justitsministeriets undersøgelse af ytringsfrihedens vilkår i Danmark publiceret¹. En af hovedkonklusionerne fra den nedsatte kommission var, at på trods af ytringsfriheden vægtes højt, så er det blevet iagttaget, at jo *større* konsekvenser en ytring har for andre mennesker, des mere *falder* opbakningen til ytringsfriheden². I rapporten fremgår det, at der siden 2001 har fundet en lang række indskrænkninger af ytringsfriheden sted, men specielt i perioden efter 2016 har denne udvikling set en acceleration i form af yderligere indskrænkninger og lovændringer³. Indenfor den samme periode er debatten vedrørende krænkende adfærd ligeledes blevet vendt og drejet i den offentlige debat. Den store katalysator for denne debat har været #MeToo-fænomenet, som i oktober 2017 fik sat mandschauvinistisk adfærd på dagsordenen, som følge af en række kendte, kvindelige skuespillere i Hollywood berettede om forskellige krænkende handlinger de havde været udsat for i forbindelse med deres erhverv⁴. Skandalerne i Hollywood, som der her blev løftet sløret for, faciliterede fremadrettet en problematisering af krænkende adfærd, der er blevet udfoldet de seneste par år. Her har denne problematisering og italesættelse af hvad der opfattes som passende adfærd i sociale sammenhænge, udmøntet sig i en række såkaldte "krænkelsessager" i Danmark. Indholdet i disse sager spænder bredt: Lige fra, at det er udtryk for et patriarkalsk samfund, at det er mænd der er portrætteret på piktogrammer; til, at det er udtryk for eksklusion af andre kulturelle etniciteter end dansk at udsmykke sig med mexicanske sombreroer ved en kostumefest i rusugen på Københavns Universitet. Eftervirkningerne af disse debatter har manifesteret sig i skabelsen af et polariseret debatklimate.

I dette klima har mellemregningerne og den gyldne middelvej trange kår. Yderligere har dette bevirket, at modsætningerne og polerne i debatten er skåret skarpt ud: Mellem dem, som mener, at alting kan blive problematiseret og blive set som krænkelse og dem der befinder sig i den modsatte grøft; at det blot handler om, at mennesker skal "tage sig sammen" og overkomme de uretfærdigheder samfundet og andre individer nu engang forvolder dem. Det sidste relevante punkt i diskussionen er hvilke konsekvenser disse ovennævnte forhold skal have i retslig forstand. Som det også var tilfældet i de foregående punkter er der også her meget modstridende synspunkter på spil. Visse grupperinger mener, at en indskrænkning af ytringsfriheden er løsningen på problemet, mens andre går den stik modsatte vej og bliver mere og mere overbevist om, at en absolut uindskrænket ytringsfrihed er svaret på problemstillingen. Som passiv beskuer har jeg fulgt med i udfoldelsen af begge debatter fra sidelinjen og undervejs reflekteret over hvorvidt der kunne

¹Justitsministeriet.dk Søgeord "Ytringsfrihedskommissionen afleverer betænkning" Senest besøgt 14-05-2020

²Ibid s. 767, Linje 22-24. I rapporten "Ytringsfrihed i Danmark" er konklusionen blevet til på baggrund af indsamlet empirisk datamateriale ved brug af spørgeskemaundersøgelser af danskernes holdninger til og oplevelser med ytringsfrihed i perioden 2017-2019. I denne afhandlings fjerde kapitel i underafsnittet "Partiet Stram kurs udøvelse af Grundlovens § 77 og § 79" vil vi se nærmere på konklusionen hvor blot 51% af den almene population har svaret "ja" til udsagnet "Almindelige borgere skal kunne udtale sig, som de vil, også selvom det kan krænke eller såre andre mennesker?"

³Ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark - Betænkning afgivet af Ytringsfrihedskommissionen del 2

⁴Faktalink.dk Søgeord "Krænkelsesdebatten" Senest besøgt 14-05-2020

være en sammenhæng mellem de to debatter, og, henledt af dette, på hvilken måde en undersøgelse af dette sagsforhold ville kunne synliggøre en sådan kobling. Ved denne gennemgang af problemstillingen tegner der sig et billede af, at førend vi kan tilnærme os løsningen på hvorledes vi skal forstå og tackle krænkelssagerne eller ytringsfrihedens forskellige vilkår skal vi forstå hvilken helhed de hver især er en bestandig del af og hvilken funktion de forskellige rettigheder hver især udfylder for samfundet. De basale civile rettigheder der knytter sig til at må ytre sig samt den eksistentielle ret til ikke at blive krænket ser vi fremført i FN's menneskerettigheder fra 1948 under henholdsvis artikel 6, 7 og 18:

Artikel 6

“Ethvert menneske har overalt i verden ret til at blive anerkendt som retssubjekt.”⁵

Artikel 7

“Enhver har ret til en fyldestgørende oprejsning ved de kompetente nationale domstole for handlinger, der krænker de fundamentale rettigheder, som forfatningen eller loven giver vedkommende.”⁶

Artikel 18

“Enhver har ret til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed; denne ret omfatter frihed til at skifte religion eller tro og frihed til enten alene eller i fællesskab med andre, offentligt eller privat, at give udtryk for sin religion eller tro gennem undervisning, udøvelse, gudsdyrkelse og overholdelse af religiøse forskrifter.”⁷

De tre fremførte artikler artikulerer disse latente almenmenneskelige rettigheder, som verdenssamfundet sigter på at beskatte højt. Deres ønske er, at hvert enkelt menneske skal kunne tilgå disse fundamentale værdier. Imidlertid skeles der i de ovenstående hensigtserklæringer ikke til, at den ene rettighed skal have forrang og forfordes på bekostning af den anden. Denne omstændighed i sig selv skaber en række afledte problemer. Hvordan bliver anerkendelse defineret? Hvilke bevæggrunde og menneskesyn er der for den gældende lovgivning, og bør dette diskuteres? Hvorfor bliver retten til at ytre sig set som havende en fundamental værdi? Sidst men ikke mindst, er det overhovedet en praktisk mulighed at understøtte begge krav på én og samme tid? Og hvis dette ikke er muligt, hvilken af rettighederne er da *den vigtigste*?

⁵Amnesty.dk Søgeord “FN’s verdenserklæring om menneskerettigheder” Linje 46

⁶Ibid, Linje 48-49

⁷Ibid, Linje 88-90

Afhandlingen vil omhandle ytringsfriheds- og kränkelsesdebatten og deres indbyrdes relation i den offentlige debat i Danmark. De overordnede tematiske indfaldsvinkler til problemfeltet, som vi har set præciseret i indledningen til denne afhandling har konkretiseret sig til følgende problemformulering der danner rammerne for den videre undersøgelse af forskningsfeltet

Problemformulering

“Hvordan hænger ytringsfrihedsdebatten sammen med kränkelsesdebatten i Danmark?”

Metodiske overvejelser & læsevejledning

I det følgende afsnit vil der først blive gennemgået hvilke indledende metodiske til- og fravalg der har fundet sted i forhold til undersøgelsen af problemformuleringen og der vil fremkomme en argumenteret disposition over den valgte tilgang til problemfeltet. Efter redegørelsen af de metodiske overvejelser vil der fremgå en kort introduktion til afhandlingens struktur hvor der vil fremgå hvilke teoretikere og tematiske indfaldsvinkler de enkelte kapitler indeholder og på hvilken måde de har hjulpet undervejs i undersøgelsen af problemfeltet.

Metodiske overvejelser

Overvejelserne i afhandlingen beror på først at få udfoldet de væsentlige begreber om ytringsfriheds- og kränkelsesdebatten og deres definitioner for dernæst at kunne applicere disse til konkrete cases fra virkeligheden. Dette værende avisartikler, posts på de sociale medier eller politisk stillede forslag. Idéen er således at benytte sig af en deduktiv-metodisk tilgang, som agter at konkludere fra generelle begreber og disses gyldighed til specifikke enkelttilfælde. Ambitionen og sigtet med denne metodiske tilgang har været følgende. Først at få afklaret hvad der menes med generelle begreber og i hvilken sammenhæng disse benyttes og skal forstå, for derefter at koble dem op til sager fra virkeligheden der bruges som værktøjer til at analysere og diskutere den bekendtgjorte problemformulering.

I afgrænsningen af problemfeltet er det vigtigt at definere hvilket forskningsfelt der opereres i. Feltets faglitteratur har i takt med italesættelsen af kränkende adfærd været i en støt stigning indenfor de seneste par år. Et hyperaktuelt og vigtigt værk i forskningen af danske kränkelsessager er Vincent Hendrick og Silas Markers værk *Os og Dem*⁸ fra 2019. I den indledende fase af undersøgelsen af problemfeltet har bogen givet et overskueligt indblik i en analyse af kränkelsesdebatten i Danmark anno 2019⁹. Værket har fungeret som oversigts- og

⁸Hendricks, F, Vincent, Marker, L, Silas, 2019 *Os og dem - Identitetspolitiske akser, Ideer og afsporede debatter*

⁹Værket har kun behandlet kränkelsessager til og med august 2019. Dette speciale vil forsøge at tage udgangspunkt i “hyper aktuelle” og tidstypiske sager fra 2020, som vi vil se udfoldet med perspektiveringen til “*Indlæg i weekendavisen*”

baggrundslitteratur for den overordnede forskning og litteratur der er blevet udgivet indenfor forskningsfeltet. Den primære årsag til, at værket ikke er blevet inkluderet direkte i afhandlingen har været, at jeg ikke finder dens fokus tilstrækkeligt situeret i en afklaring af det interne forhold mellem ytrings- og kränkelsesdebatten i Danmark, som er det centrale fokusområde for denne undersøgelse.

Undervejs i litteratursøgningen er jeg stødt på undersøgelsen af ytringsfrihedens vilkår i Danmark foretaget af Justitsministeriets forskningskontor med titlen *Ytringsfrihed i Danmark – En undersøgelse af danskernes holdninger til og oplevelser med ytringsfrihed*¹⁰ fra 2020. Fordi afhandlingens tilgang til problemstillingen ikke intenderer at gøre brug af en empirisk metodisk fremgangsmåde er undersøgelsens indhold ikke blevet gengivet på en direkte måde afhandlingen igennem, men har derimod fundet en nytteværdi i italesættelsen af den overordnede problemstilling, som det fremgår af indledningen og pointen vil der blive fulgt op på i afslutningen af specialet. Kriterierne for hvilken faglitteratur der er blevet valgt til at belyse problemstillingen har været følgende: 1) en filosofisk anskueliggørelse af de underliggende vilkår for henholdsvis ytringsfriheds- og kränkelsesdebatten i Danmark, 2) belyse på hvilke måder den særegne danske debat om disse emner er blevet skabt med afsæt i mødet med andre kulturelle opfattelser, og, 3) hvordan de to kriterier kombineret giver forklaringssevne med henblik på en analyse af den i Danmark interdependente relation mellem ytringsfriheds- og kränkelsesdebatten.

Lignende vurderingskriterier har ligget til grund for hvilke cases fra den offentlige debat der er blevet perspektiveret til. I praksis betyder dette at kriterierne for hvilke sager der er blevet valgt fra det danske debats- og meningsdanner miljø har været, at de har italesat de underliggende tematiske forhold, som teorierne har forsøgt at beskrive. Meningen med perspektivering til de i denne afhandling valgte cases har derfor været, at deres funktion er at koble det i denne sammenhæng udfoldede teoretiske framework op på en praktisk virkelighed og på denne vis bidrage til at besvare problemformuleringen på en fyldestgørende facon.

En anden vigtig metodisk overvejelse der er blevet gjort er, at sagerne omhandlende ytringsfrihed og kränkelse udvikler sig med hastige skridt i disse år. Dette betyder i praksis, at det der for få år tilbage slet ikke var muligt at diskutere i mediebilledet i dag kan være den nye norm. Denne hastige udvikling i rigtigt og forkert i forbindelse med kränkelse og ytringsfrihed betyder endvidere, at de sager der vil blive berørt i denne afhandling langt hen af vejen vil være hyper aktuelle i den samtid og kontekst, som afhandlingen er blevet forfattet i. Pointerne og analysens karakter vil således have en meget tidstypisk karakter over sig, og de heraf afledte diskussioner samt konklusioner vil have karakter af at være "slutninger til bedste forklaringer" i modsætning til at proklamere almengyldig betydning. Yderligere kan det nævnes, at der primært vil blive undersøgt danske kränkelsessager

senere i afhandlingen. Værket har givet et glimrende indblik i det sociologiske begreb *os og dem*. Se kapitlet "*Det konstruerede os og dem*" i "*Os og Dem*" Marker, Hendricks, 2019.

¹⁰Justitsministeriet.dk Søgeord "Ytringsfrihed" Senest besøgt 11-05-2020. I samme ombæring med publiceringen af Justitsministeriets rapport har ytringsfrihedskommissionen udgivet deres betænkninger til rapportens indhold i form af "*Ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark Betænkning afgivet af Ytringsfrihedskommissionen del 1-2*".

hvilket betyder, at analysens karakter og fremgangsmåde skal forstås i en mere snæver dansk kulturel kontekst. Derfor kan hovedpointerne i indeværende undersøgelse ikke med bestemthed overføres til andre sociale og kulturelle praksisser uden komplikationer. De to primære teoretikere der vil blive gjort brug af i denne afhandling er John Stuart Mill og hans hovedværk *Om friheden*¹¹ der hovedsageligt vil blive brugt med henblik på at analysere og forklare de forskelligartede kulturelle opfattelser af ytringsfriheden og hvordan dette forhold kan belyses. Dernæst vil Axel Honneths udgivelser *Kamp om anerkendelse*¹² samt *Behovet for anerkendelse*¹³ blive anvendt i analysen af hvilke vilkår der underliggende er til stede hos de enkelte individer i skabelsen af krænkelssagerne i Danmark.

Læsevejledning

Igennem afhandlingen vil der fremgå to overordnede tematiske indfaldsvinkler, som jeg anser som essentielle at problematisere og udfolde i henhold til at belyse problemstillingen vedrørende sammenhængen mellem ytrings- og krænkelssdebatten i Danmark. De to temaer er henholdsvis debatten om grænserne for ytringsfriheden og rammerne for krænkelssdebatten. Analysen af disse er indeholdt i fire kapitler, der fremgår med følgende titler: *Ytringsfrihedsdebatten i Danmark*, *Krænkelssdebatten i Danmark*, *Anerkendelse og Krænkelss i Analysen af Krænkelssdebatten* og i det sidste kapitel ser vi en sammenstilling af de foregående ved *Diskussion af Krænkelssdebatten og Ytringsfrihedsdebatten*. I det følgende vil fremgå en kort beskrivelse af indholdet i hvert kapitel samt hvilken funktion og fokuspunkter de hver især pointerer med henblik på at belyse den overordnede undersøgelse af problemstillingen. Ved afslutningen af hvert kapitel vil der forekomme en opsummering, hvor der klarificeres, hvad der er blevet behandlet, samt hvilke konklusioner der kan drages på baggrund af dette.

Oversigt over afhandlingens fire kapitler

Oversigt over første kapitel

Ytringsfrihedsdebatten i Danmark

Kapitlet vil fokusere på det første tema i denne afhandling, navnlig, hvilke grænser der kan opstilles for ytringsfriheden. I henhold til belysningen af dette vil der til at starte med blive set på den principielle karakter ytringsfriheden har som menneskerettighed gennem en kort historisk introduktion. I undersøgelsen af dette vil den franske revolutions *Declaration of Human and Civic Rights of 26. August 1789*¹⁴ samt FN's resolution af *The Universal Declaration of Human Rights*¹⁵

¹¹Mill, Stuart, John 1859. *On Liberty*

¹²Honneth, Axel. 2006. *Kamp om anerkendelse - Sociale konflikters moralske grammatik*

¹³Honneth, Axel. 2003. *Behovet for anerkendelse*

¹⁴oxfordreference.com Søgeord "French Revolution" Senest besøgt 21-03-2020

blive inddraget. Her kan vi se argumenter fremført for, at der er tale om en almenmenneskelig rettighed, som har en lang begivenhedshistorisk tradition bag sig og herunder i særdeleshed i kontinental europæisk sammenhæng.

Efter dette vil værket *Men*¹⁶ (2016) af Mchangama og Stjernfelt blive brugt med henblik på at give forklaringsevne for hvilke vilkår den danske debat om ytringsfrihed havde før, under og efter Muhammedkrisen i perioden 2005-2006. Denne debat pointerer et *os* og *dem* mellem på den ene side en vesterlandsk oplysningstradition hvor sekulariseringen mellem kirke og stat har fundet sted og på den anden en mellemøstlig kulturel opfattelse af at ytringsfriheden skal vige for krænkede følelser. Udover dette er der også en bemærkelsesværdig pointe i det, at krisen tydeliggjorde det sagsforhold, at der i interne danske debat af ytringsfriheden var store uoverensstemmelser over hvilken grad af ytringsfrihed den enkelte må udøve. Denne debat blev ført blandt meningsdannere og debattører.

Undersøgelsen vil dernæst fortsætte med inddragelse af Mills værk *On Liberty*¹⁷ (1859) som tydeliggør forskellighederne i styreformen mellem en *totalitær stat* og en *demokratisk stat*. Hensigten med dette er at klarlægge disse førnævnte kulturelle forskelle mellem en vesterlandsk og en mellemøstlig opfattelse af på hvilken måde den enkelte borger i et samfund må gøre brug af retten til at ytre sig og ikke mindst hvilke emner man i den aktuelle situation må koble sin brug af ytringsfriheden op på. Her kan vi se argumenter for, at der med afsæt i Mills *skadesprincip* ved publiceringen af Jyllands-Postens karikaturer under Muhammedkrisen ikke er tale om en overskridelse af princippet. Kapitlet vil blive rundet af med en nutidig perspektivering til et indlæg i weekendavisen under titlen *Tid til en kvajebajer*¹⁸ som vil frembringe en nutidig parallel til debatten ved en sammenligningen af en kinesisk og dansk opfattelse af grænserne for ytringsfriheden, som samtidig fremdrager de samme principielle forskelle der var på færde under Muhammedkrisen, men blot i et nutidigt perspektiv.

Oversigt over andet kapitel

Krænkelsesdebatten i Danmark

Hvor det i det første kapitel drejede sig om belysningen af *Ytringsfrihedens Vilkår i Danmark* vil der i dette kapitel fremgå et ændret fokus til den anden tematiske indfaldsvinkel til den overordnede problemstilling ved at rette blikket mod *Krænkelsesdebatten i Danmark*. Som det allerede blev faciliteret i slutningen af forrige kapitel fremgår det, at ytringsfriheds- og krænkelsesdiskurserne allerede er sammenflettede. En eksplicit tydeliggørelse af dette sagsforhold

¹⁵Universal Declaration of Human Rights, Linje 1-7, Senest besøgt 21-03-2020

¹⁶Mchangama, Jacob & Stjernfelt, Frederik. 2016. *MEN, Ytringsfrihedens historie i Danmark*.

¹⁷Mill, 1859

¹⁸weekendavisen.dk Søgeord "*Tid til en kvajebajer*"

ser vi eksempler på i den offentlige debat om krænkende adfærd. Et af de mest betydningsfulde af disse ser vi ved et åbent brev til folketinget hvor en gruppe studerendes kritiske røster fremføres i forhold til de to diskursers interne relation under mantraet “*det frie ord og den åbne samtale må vige for krænkede følelser*”¹⁹ ytringen hjælper med at kaste et nutidigt blik over vilkårene for debatten i 2019. For at forstå bevæggrundene for at de to diskurser så at sige kæmper deres kampe på samme “slagmark” kan man med fordel undersøge de mest fremtrædende krænkelsessager de seneste par år for at anskueliggøre hvilke iboende problematikker de hidrører. Ved en analyse af de mest fremtrædende krænkelsessager de seneste par år ser vi at de primære emner er *Eksklusion fra fællesskab*, *Race og etnicitet* og den *Kønspolitiske debat*. Yderligere ser vi at sagernes gennemgribende strukturelle betingelser tager udgangspunkt i *kritik af undervisningen på Københavns Universitet* primært fremført af en *minoritet* af de studerende. Med afsæt i denne metodiske tilgang til problemstillingen åbenbarer der sig en række spørgsmål der er essentielle for den videre undersøgelse af krænkelsesdebattens betingelser, som der vil blive set udfoldet mere fyldestgørende i det tredje kapitel.

Oversigt over tredje kapitel

Krænkelse og anerkendelse udfoldet i analysen af krænkelsesdebatten

I det tredje kapitel fortsættes den tematiske undersøgelse af hvilke mekanismer der ligger til grund for debatten om krænkelse i Danmark. Undersøgelsen tager afsæt i Axel Honneths forfatterskab og hans to værker *Kamp om anerkendelse*²⁰ (2006) og *Behovet for anerkendelse*²¹ (2003). Hos Honneth finder vi en tilnærmelse af hvad der er indeholdt i begreberne *krænkelse* og *anerkendelse*. De teoretiske rammer som udfærdiget i førnævnte værker anvendes dernæst på nogle af de mest prominente krænkelsessager i dansk sammenhæng. I analysen af sagerne står det klart, at årsagerne til italesættelsen af krænkende adfærd hos individet er af forskelligartet karakter. Ved at gøre brug af Honneths tre gensidige anerkendelsessfærer *kærlighed*, *ret* og *solidaritet* bliver vi bevidste om, at hvis individet ikke får opfyldt en anerkendelse i hver af disse tre, så kan det medføre en oplevelse af ringeagt i form af enten *overgreb*, *fratagelse af rettigheder* eller *nedværdigelse*.

Ved at anvende disse tre ringeagtsformer på de i afhandlingen behandlede krænkelsessager kan der argumenteres for, at krænkelsessagernes tilbliven hænger sammen med et utilfredsstillende niveau af anerkendelse der dernæst har ført til en hos individet oplevelse af ringeagt. I forlængelse af dette skal det i øvrigt påpeges at det specielt er hvis en person er fyldt med en oplevet følelse af nedværdigelse, at man kan anskueliggøre en årsagssammenhæng. Indholdet af den sidste del af kapitlet er af opbyggelig karakter, hvilket vil sige at der gives et konstruktivt bud på hvorledes fremgangsmåden bør være i sociale relationer. Vi kan her se argumenter fremført for, at hvis

¹⁹dr.dk Søgeord “*Blackface*”, *Mexicanere og en ung blond pige: Seks krænkelsessager fra universiteterne*” Linje 1-3, Senest besøgt 13-04-2020

²⁰Honneth, 2006

²¹Honneth, 2003

diskussionen vedrørende krænkende adfærd subjekterne imellem blev ført i en fysisk virkelighed fremfor ved brug af digitale platforme ville de *ekspresive kropshandlinger* være nemmere at dechiffrere for den enkelte og dette vil mindske sandsynligheden for en oplevet følelse af *usynlighed* og forhåbentligt kunne føre til en mere konstruktiv og positivt præget debat fremadrettet.

Oversigt over fjerde kapitel

Diskussion af ytringsfrihedsdebatten og krænkelsesdebatten i Danmark

I det fjerde og sidste kapitel vil delkonklusionerne fra de forrige tre kapitler blive opsummeret med hensigten at sammenstille de to tematiske indfaldsvinkler omhandlende *ytringsfriheds- og krænkelsesdebattens vilkår* med henblik på at belyse genstandsfeltet i problemformuleringen for afhandlingen “*Hvordan hænger ytringsfrihedsdebatten sammen med krænkelsesdebatten i Danmark?*”. Her ser vi argumenter for, at på trods af Muhammedkrisen blev benævnt som en “diskussion af ytringsfrihedens grænser” findes der argumenter for de principelle lighedspunkter til hvorledes krænkelsessagerne i nutiden diskuteres og at der med afsæt i et nutidigt vokabular kunne fremkomme en “diskussion af krænkende adfærd” i analysen af Muhammedkrisen. Det samme fundamentale blik hænger sammen med analysen af den nuværende diskussion af krænkende adfærd i form af “krænkelsesdebatten i Danmark” fordi ytringsfrihedens vilkår også her bliver anskueliggjort på en subtil og implicit måde. Dernæst argumenteres der for, at de to forskellige diskurser om henholdsvis *retten til at må ytre sig* samt *italesættelsen af krænkende adfærd* er sammenstillede. Dette vil sige, at diskurserne ikke længere (som tidligere antaget) hver især behandler *én side af hver sin sag*, men derimod er smeltet sammen til *to sider af samme sag* i den offentlige debat. Slutteligt ser vi ved ytringsfrihedskommisionens betænkning om at selvom ytringsfriheden vægtes højt, så *falder* opbakningen des *større* konsekvenser ytringerne har for andre mennesker. Denne underliggende bekymring ser vi perspektiveret til Stram Kurs demonstrationer for at skaffe vælgeropbakning. Her bygges argumentet om, at de to menneskerettigheder *hænger sammen* op ved at se på konsekvenserne de voldelige konfrontationer har medført for debatten.

Første kapitel

Ytringsfrihedsdebatten i Danmark

I det følgende afsnit vil der til at starte med fremkomme en kort historisk gennemgang med udvalgte nedslagspunkter i ytringsfrihedens historie. Disse bestemte nedslagspunkter er valgt for at opridse hvilken betydning denne rettighed til at kunne tænke og tale frit har haft i verdenshistorien og herunder i særdeleshed den europæiske kultur- og idéhistorie. Formålet for denne gennemgang er at klarlægge hvilke bagvedliggende grunde der er til at vi i Danmark anser, at kunne manifestere ens indre bevidsthedsliv i konkrete ytringer i sociale sammenhænge, som en menneskeret i et

demokratisk samfund. Efter denne gennemgang vil der blive redegjort for Muhammedkrisens forløb idet denne begivenhed kan hjælpe med at rammesætte denne danske opfattelse af retten til at må kunne ytre sig ved mødet af en fundamentalt set anderledes opfattelse i muslimske lande. I slutningen af afsnittet vil de forskellige tråde blive samlet og der vil følge en opsummering af hvilke konsekvenser Muhammedkrisen har haft for den danske ytringsfrihed i tiden umiddelbart efter og op til til i dag.

1.1 Den Franske Revolution og FN's menneskerettigheds resolution af 1948

Den konkrete manifestation af den Franske Revolutions underliggende frihedssøgen blev lysende klart for den herskende elite under stormen på fæstningsværket Bastillen d. 14. juli 1789 i Paris²². Under mottoet "Frihed, Lighed og Broderskab" blev oplysningstidens idealer udkrystalliseret i konkrete voldelige handlinger i forsøget på at ændre ved den herskende samfundsorden, som hidtil havde været præget af undertrykkelse af individets muligheder og rettigheder for at tænke og tale frit med risiko for at miste liv og levned i processen. Efter disse voldelige handlinger i revolutionen havde gået deres naturlige gang og det var tid til at gøre regnebrættet op for sejrherrene udmøntede dette sig i *Declaration of Human and Civic Rights of 26. August 1789*²³. Under artikel 11 i denne står følgende:

*"The free communication of ideas and of opinions is one of the most precious rights of man. Any citizen may therefore speak, write and publish freely, except what is tantamount to the abuse of this liberty in the cases determined by Law."*²⁴

I hensigtserklæringen ser vi, at muligheden for at kunne udtrykke ens meninger og tilkendegivelser omkring dette og hint er at betragte, som en af de vigtigste rettigheder for hvert enkelt menneske. Vi ser dog ikke en fuldkommen absolut udnyttelse af denne rettighed idet der indenfor lovgivningen vil være tilfælde med meningsindhold med anstødeligt indhold. På trods af, at det var et kvantespring for den franske nation og Europa generelt, at disse tiltag vandt indpas, så skal man samtidig holde sig for øje, at med henblik på samfundsstrukturen og sociale hierarkier i 1700-tallets Frankrig, var det en væsentlig anden virkelighed end det er tilfældet i moderne vestlige demokratier. Opfattelsen af hvad der var ret og rimeligt at mene og sige i deres datid vil således være væsentlig anderledes end hvor grænserne for selvsamme går i vor tid.

Hvis vi springer frem i tid og rum kan vi se på en anden lovtekst hvor selvsamme universelle frihedsrettigheder er på færde. I FN resolutionen af 10. december 1948 finder vi *The Universal Declaration of Human Rights*²⁵. I dette dokument drejer det sig om et langt større antal lande, som

²²oxfordreference.com Søgeord "French Revolution" Senest besøgt 21-03-2020

²³Declaration of Human and Civic Rights, 26. August 1789 Senest besøgt 21-03-2020

²⁴Ibid, Linje 17-19, Senest besøgt 21-03-2020

²⁵Universal Declaration of Human Rights, Linje 1-7, Senest besøgt 21-03-2020

tilkendegiver at hensigterne i erklæringen er ønskværdige principper for hvert enkelt lands borgere. I artikel 19 finder vi beskrivelsen af ytringsfrihed:

“Everyone has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interference and to seek, receive and impart information and ideas through any media and regardless of frontiers.”²⁶

Indholdet af denne lovtekst er væsentlig bredere end det var tilfældet i den fra den Franske revolution. Her er der ikke sat rammer op for ytringsfriheden og det er derfor et fortolkningsspørgsmål om hvorvidt friheden til at udtrykke ens meninger og tanker har ubegrænset omfang. Menneskerettighederne i denne lovtekst er stadig gældende i dag, omend dens praktiske udførelse i bestemte regioner og lande af verden efterlader noget at ønske. Grunden til dette skal samtidig ses i lyset af, at der ikke er tale om en juridisk bindende aftale, men snarere at det handler om en hensigtserklæring forstået på den måde, at verdens lande agter at handle i overensstemmelse med den, men at det ikke kan få retslige efterfølgere fra verdenssamfundet hvis de ikke handler ud fra dekretet.

Med gennemgangen af disse to nedslagspunkter fra ytringsfrihedens lovgivningsmæssige historie får vi således et indblik i hvilken principiel rettighed vi har med at gøre. Denne rettighed er en af de vigtigste rettigheder vi har som individer i vores relation med andre mennesker. Af ovenstående fremgår det imidlertid, at den praktiske virkning af denne givne rettighed kan have problematiske og udfordrende elementer indbygget i sig; Både på interpersonelt niveau, men også kulturer og lande imellem hvor forskellige forståelseshorisonter mødes. I det følgende afsnit vil der blive stillet skarpt på specifikke begivenheder og sager hvor disse omtalte tematikker er på færde.

1.2 Muhammedkrisen

I nyere tid er det svært at fremhæve singulære begivenheder, som har haft større indvirkning på debatten vedrørende ytringsfrihed på samme måde som Muhammedkrisen har haft det. Før vi dykker ned i krisens faktuelle forløb samt hvilke strømninger og tendenser der kom i slipstrømmen af den, er det interessant at se på debatklimaet i Danmark i perioden ledende op til afbrændingen af danske flag, boykot af mælk, ost og andre produkter fra Danmark. Krisen bliver ofte gengivet som en pludselig og fuldkomment uventet begivenhed. Dette er kun til dels sandt. Allerede i 1989 så vi muslimske trusler mod maleren og provokatøren Jens Jørgen Thorsen. I forbindelse med en optræden på Holstebro Gymnasium afbillede han Allah, som en snotklat med øjne, og Ayatollah Khomeini ridende overskrævs på en dansk ko, kiggende på en tyr med halvt erigeret penis. Dette gav tumultariske scener fra muslimske kræfter der følte sig krænket²⁷. Op igennem 90'erne var der

²⁶Universal Declaration of Human Rights, Linje 80-81, Senest besøgt 21-03-2020

²⁷Trykkefrihed.dk Søgeord “Først Rushdie, så Thorsen”, Linje 8-38. Set i forhold til den senere publicering af karikaturtegningerne der portrætterer Muhammed fra Jyllands-Posten er denne hændelse iøjnefaldende. Hvis hændelsen blev offentligt kendt i samme skala som karikaturtegningerne (samt i samme periode) ville der kunne

ligeledes et stigende antal sager i vestlige lande hvor muslimer anklagede, lagde sag an og endda begik vold mod individer de følte der krænkede islam. Hvis vi igen springer frem i tiden, så vi i efteråret 2004 – et år før tegningerne blev udgivet – blandt andet en sag med en iransk indvandrer der modtog trusler for en kronik han havde skrevet²⁸. En anderledes mere alvorlig sag omhandlede en jødisk-marokkansk mand, som blev kidnappet og tæsket fordi han havde læst højt af koranen i hans undervisningstimer på universitetet. Fællesnævneren for dette stigende antal af sager var, at de allesammen drejede sig om måden hvorpå andre indvandrere gennem handlinger begik vold mod muslimernes helligbrøde²⁹. Et vendepunkt i disse tiltagende gnidninger og uroligheder mellem muslimske- og vestlige værdier nåede et nyt klimaks da filminstruktøren Theo Van Gogh blev skudt på åben gade i november 2004. Van Gogh havde sammen med eks-islamisten Ayaan Hirsi Ali lavet filmen med titlen *Submission*, hvor koranvers blev indskrevet på en nøgen kvindes krop der skulle ses som en kritik af kvindeundertrykkelsen i islam. Gerningsmanden var Mohammed Bouyeri der havde hollandsk-marokkansk afstamning³⁰.

1.3 Jyllands-Posten publicerer 12 karikaturtegninger

Optakten til selve publiceringen af karikaturtegningerne har rod i forfatter Kåre Bluitgens forsøg på at finde en tegner, som var villig til at tegne billeder af profeten Muhammed til hans børnebog. Kåre havde adspurgt adskillige tegnere, men samtlige havde nægtet at medvirke i hans projekt af frygt for hvilke repressalier dette kunne medføre³¹.

Som reaktion og konsekvens på dette kan man se en helside i Jyllands-Posten den 30. september 2005 med overskriften “Muhammeds Ansigt” hvor der fremgår 12 karikaturtegninger af profeten muhammed. Flemming Rose, som var Kulturredaktør havde bestilt tegningerne fra 40 forskellige bladtegnere for at finde ud af hvorvidt der var tale om selvcensur i forbindelse med Kåre Bluitgens børnebog³². I en ledsagetekst forklarer Rose de bagvedliggende grunde til publiceringen:

“Det moderne, sekulære samfund afvises af nogle muslimer (...) Det er uforeneligt med et verdsligt demokrati og ytringsfrihed, hvor man må være rede til at finde sig i hån, spot og latterliggørelse”³³

“Det er bestemt ikke altid lige sympatisk og pænt at se på, og det betyder ikke, at religiøse følelser for enhver pris skal gøres til grin, men det er underordnet i sammenhængen”³⁴

argumenteres for, at eftervirkningerne fra den muslimske verden ganske givet ville være i samme omfang, hvis ikke større end det var tilfældet med Jyllands-Postens karikaturtegninger.

²⁸Mchangama, Stjernfelt, 2016. s. 857

²⁹Ibid, 857

³⁰Mchangama, Stjernfelt. 2016, s. 857-858

³¹Ibid, s. 858-859

³²Ibid, s. 860

³³Ibid, s. 860. Linje 11-15

³⁴Ibid, s. 860. Linje 15-17

Rose tilkendegiver således hvilke overvejelser og årsager der var blevet gjort i forbindelse med lanceringen. Hovedargumentet værende, at de muslimske værdier ikke skulle vige for vestlige og danske kerneværdier såsom ytringsfrihed og demokrati. Det lader til, at lanceringen af karikaturerne skulle agere som en slags prøve ballon og måling for hvordan ytringsfrihedens kår var i Danmark på daværende tidspunkt. Endvidere pointerer han, at endemålet ikke med nødvendighed er at religiøse følelser for enhver pris skal gøres til grin, men at det er en slags følgeskade, som udøvelsen af en absolut ytringsfrihed ikke skal lade sig bøje og kue af. Konsekvenserne denne publicering skulle få for Rose og Jyllands-Posten ville først vise sig adskillige måneder senere. Dette vil der blive set nærmere på i det følgende afsnit.

1.4 Eskalering af Muhammedkrisen

Henover efteråret 2005 eskalerede krisen stødt. Til at starte med viste kritikken af tegningerne sig internt i landet, hvor der blev indsendt klageskrifter fra en gruppe ledende danske muslimer, nogle af de mest fremtrædende skikkelser var Abu Laban og Ahmed Akkari. Udover henvendelsen til den danske regering med klagemålet, blev der også taget kontakt til ambassadører fra ledende muslimske lande i Danmark samt islamiske lærde rundt om i verden³⁵. Optrapningen af konflikten fortsatte gennem efteråret, hvor ledende ægyptiske politikere og embedsfolk kontaktede den danske regering for at få dem til at trække i land og undskylde for publiceringen, således en konflikt ikke ville eskalere. Senere besøgte Tyrkiets statsleder Tayyip Erdogan Danmark hvor han mødtes med Anders Fogh Rasmussen³⁶. I denne forbindelse udtalte Erdogan:

“Ytringsfrihed er vigtig, men det er mere vigtigt, hvad der er helligt for mig (...) Ingen har ret til at angribe det, som er helligt for os.”³⁷

Erdogan mener derfor, at der skal ske en bøjning af ytringsfriheden, når udøvelsen af dens domæne går ind og rammer religiøse fordringer og følelser hos individet. Endvidere omtaler han denne overskridelse som et angreb mod et konstitueret “os”. Han påtager sig at tale på vegne af sin egen befolkning, og måske endvidere på vegne af selve den muslimske verden. Vi ser en eksplicit italesættelse af forskellen mellem kulturer og forståelseshorisonter. Gennem november og december måned fortsætter eskaleringen, blandt andet med involvering fra FN, som forsøger at agere mægler i konflikten³⁸.

³⁵Mchangama, Stjernfelt. 2016, s. 863-865

³⁶Ibid, 865

³⁷Ibid, 865, Linje 8-10

³⁸Ibid, s. 866-867.

1.5 Muhammedkrisens klimaks

I foråret 2006 løber krisen for alvor løbsk. I januar måned tiltager krisen i styrke og omfang. Gennem forskellige cirkulærer i den arabiske verden bliver der udbredt et budskab om sanktioner mod Danmark samt boykot af varer fra landet. Voldelige trusler bliver således fremsat fra Islamisk Jihad om, at samtlige skandinavere skal forlade Gaza indenfor 48 timer. Yderligere varsler den irakiske Mujahdeen Army om, at de agter at udføre terrorangreb mod danske og norske mål³⁹. Det viser sig dog, at ingen af disse trusler bliver ført ud i livet. I februar måned er krisen blevet til forsidestof i alverdens nyhedsmedier, fysiske såvel som digitale. Modsætningerne i det polariserede debatklimate har nået sit klimaks. Forskellige europæiske aviser såsom France Soir og Die Welt (blandt mange andre) vælger at genoptrykke karikaturerne i solidaritet med Jyllands-Posten⁴⁰. I begyndelsen af februar når konflikten sit *point of no return*. Dette står smerteligt klart ved at kaste et blik på de tv- billeder, som går verden rundt af angreb på de danske ambassader i Damaskus, Beirut og Teheran. Udover dette bliver der også sat ild til den norske, svenske og franske ambassade i Damaskus⁴¹ – alle lande der sympatiserer med den danske politik og linje er i islamisternes øjne medsamsvorne. Som følge af disse voldelige hændelser føler de internationale organer IOC, FN og EU sig nødsaget til at afbøde konflikten. Dette sker i en fælleserklæring:

“(...) Den følelsesmæssige smerte i den muslimske verden i forbindelse med offentliggørelsen af disse krænkende karikaturer deles af alle personer og alle samfund”⁴²

“Vi støtter fuldt og helt ytringsfriheden (...) Vi mener at pressens frihed medfører ansvarlighed og god tone, samt at den burde respektere tro og dogmer hos alle religioner”⁴³ “(...) Vi opfordrer alle til at bevare freden og roen, i en ånd af venskab og gensidig respekt”⁴⁴

De tre organisationer forsøger i denne fælleserklæring at udbedre krisen og minimere skadevirkningerne af den. Det bemærkelsesværdige er imidlertid, at denne uindskrænkede ytringsfrihed, som beskrevet i FN's menneskerettighedserklæring fra 1948⁴⁵, alligevel lader til at have sine grænser. Beskeden om, at man støtter ytringsfriheden fuldt og helt klinger således hult al den stund man alligevel opfordrer pressen til at være sig bevidst at man kan skade religioner og dogmer ved udøvelsen af ens pressefrihed. På en måde ser vi således hvordan udøvelsen af en uindskrænket ytringsfrihed kan have sine grænser når der er tale om forskellige kulturelle opfattelser af hvad der er tilladt at sige og hvad der omvendt kan have anstødeligt indhold. I denne situation står FN i et dilemma: Hvor de på den ene side ikke kan give fuldkomment afkald på retten

³⁹Mchangama, Stjernfelt. 2016, s. 872-874.

⁴⁰Ibid, s. 875.

⁴¹Ibid, s. 876

⁴²Ibid, s. 878. Linje. 24-26

⁴³Ibid, s. 879. Linje 1-4

⁴⁴Ibid, s. 879. Linje 14-15

⁴⁵For en mere udtømmende beskrivelse henvises der til afsnittet “3. Ytringsfrihed som menneskerettighed” i denne afhandling.

til at ytre sig, mens de på den anden skal repræsentere hvert enkelt land og deres individuerede kulturelle værdier, som helst i pragmatisk øjemed skal kunne forstå hinanden og opretholde en god dialog og tone, så det ikke ender i voldelige konflikter.

1.6 Muhammedkrisens efterdønninger

Intensiteten i konflikten fortsatte gennem resten af februar 2006, men derefter med faldende intensitet i slutningen af foråret. Dette kom stadigvæk til udtryk ved trusler om demonstrationer, dusører for drab på karikaturtegnerne med videre. De helt eksplicitte voldelige tiltag, som foregik mens krisen var på sit højeste, ebbede dog stille og roligt ud i løbet af sommeren. Et af de store konsekvenser ved hele miseren var, at der opstod en revitalisering af støtten til kravet om ytringsfriheden. 22 ud af 80 forfattere fra Danske Skønlitterære Forfattere vedkendte sig ordlydende i en erklæring publiceret d. 13. februar⁴⁶:

“Uanset politisk ståsted eller holdning til Jyllands-Postens offentliggørelse af de tolv Muhammedtegninger vil nedenstående forfattere opfordre alle til at bakke op om såvel mediernes som den enkelte borgers demokratiske og grundlovssikrede ret til frit at kunne ytre sig om ethvert tænkeligt emne – politisk som religiøst – under ansvar for loven”⁴⁷

Dele af det skønlitterære miljø i Danmark støttede således op om udøvelsen af en ubegrænset ytringsfrihed, mens andre forfattere og meningsdannere var mere tilbageholdende, eksemplificeret ved at blot 22 forfattere støttede op om erklæringen. I kølvandet på begivenhederne opstod der i dansk sammenhæng to modsatrettede lejre. Disse to lejre kan groft blive inddelt i dem, som mener at ytringsfriheden ikke skal inddæmmes eller tøjles, og skal have fuldkomment frit lejde, mens den anden lejr italesætter nødvendigheden af, at den skal reguleres i det omfang, at den ikke støder andre kulturelle og religiøse opfattelser. Som tidligere nævnt i afsnittet var disse modsatrettede synspunkter underliggende til stede før selve krisen, men de blev først synlige da de 12 karikaturtegninger satte ytringsfriheden på den globale dagsorden og lyste op for de fundamentale uoverensstemmelser der lå latent under overfladen. Det faktuelle forløb ved publiceringen af tegningerne har blotlagt de interne stridigheder i både dansk såvel som europæisk sammenhæng, hvor der ikke har været fælles fodslag i forhold til i hvilken grad man må udøve ens tanke og ytringsfrihed. Udover uoverensstemmelsen i den interne forståelseshorisont i en vestlig kulturel sammenhæng, har forløbet også afsløret hvilke fundamentalt forskellige opfattelser af hvilke hensyn man bør tage, når der er religiøse følelser på spil⁴⁸. Med disse ord om Muhammedkrisen vil den retning, som er blevet udstukket og tematiseret i dette afsnit blive forfulgt og undersøgt nærmere i det følgende afsnit, hvor der vil blive set på et muligt bud på hvordan man kan anskue ytringsfrihedsdebatten filosofisk, og hvilke rammevilkår udøvelsen af denne frihed har i samfund

⁴⁶Mchangama, Stjernfelt. 2016, s 882.

⁴⁷Ibid, 882, Linje 30 til 883, Linje 5

⁴⁸For uddybning af hvilke konsekvenser der kom i slipstrømmen af krisen kan der henvises til kapitlerne “Ytringsfrihed - MEN” s.880 samt “Flere slags tømmermænd” s. 882 i Jacob Mchangama, Frederik Stjernfelt “Men”, 2016

hvor man skal udvise hensyn og omtanke for andre individer og således indgå i en sammenhæng hvor man skal afveje ens egne handlinger og konsekvenserne ved disse i henhold til andre mennesker og deres velbefindende. Hovedpunktet for denne undersøgelse er afsat i det formål at sammenstille debatten om ytringsfriheden med diskussionen om krænkelser der begge er meget aktuelle tematikker i den nutidige offentlige debat.

1.7 Ytringsfrihedsdebatten forstået i filosofiske rammer

Som skitseret i ovenstående vil ytringsfrihedsdebatten i det følgende blive analyseret med baggrund i en filosofisk forståelseshorisont. Til at starte med vil de omkringliggende omstændigheder for skabelsen af værket *“Om Friheden”* blive anskueliggjort. Under dette vil der blive set på hvilken politisk og social samfundsstruktur John Stuart Mills teori har været påvirket af. Sigtet med dette er at anskueliggøre spørgsmålet om individets ret til medbestemmelse i et historisk perspektiv i forhold til den måde staten bedriver magt på. Dernæst vil der følge en slavisk gennemgang af værkets hovedargumenter, som kan anvendes til at forstå bevæggrundene i ytringsfrihedsdebatten. Til at starte med i denne redegørelse vil der blive set på for hvorfor tankefrihed er en efterstræbelsesværdig rettighed for mennesket. Efter gennemgangen af denne vil følge en italesættelse om vigtigheden af originalitet, som værende en af grundpillerne for menneskelig udvikling og fremskridt. Afledt heraf vil der følge en konklusion af hvor langt autoriteten i et samfund bør og kan gå i forhold til individets tanke- og tale frihed. Dernæst vil der følge en opsummering af hvilke praktiske implikationer disse fordringer kan og bør have for et samfunds konstitution. Alle disse forskellige tråde vil der blive fulgt op på i et opsummerende diskussionsafsnit, hvor Mills teori og hovedargumenterne i denne vil blive relateret til ytringsfrihedsdebatten med udgangspunkt i Muhammedkrisen der kan illustrerer modsætningerne og brudfladerne i diskussionen. Afslutningsvis vil der blive set på en case fra det danske mediebillede ved indlægget i weekendavisen *“Tid til en kvajebajer”*⁴⁹. Indlægget vil blive analyseret med henblik på at sidestille ytringsfrihedsdebatten med krænkelserdebatten hvor formålet er at synliggøre hvilke principielle og interne ligheder disse har med hinanden, og afledt af dette hvordan de i høj grad kan påvirke hinanden. Yderligere er det tænkte mål med analysen af indlægget, at illustrere hvilke komplikationer der kan følge i kølvandet på mødet mellem to vidt forskelligt kulturelt forankrede opfattelser af hvad der er tilladeligt at ytre og føle sig krænket over.

1.7.1 Introduktion til John Stuart Mill *“Om Friheden”*

En af de mest fremtrædende filosoffer og liberale tænkere i 1800-tallet var John Stuart Mill (1806–73). I hans virke forsøgte han at kombinere dele af oplysningstidens centrale idéer med den frembrusende historisk og romantisk forankrede filosofi der var i en rivende og blomstrende

⁴⁹weekendavisen.dk Søgeord *“Tid til en kvajebajer”*

udvikling i disse år⁵⁰. *Om Friheden*⁵¹ er skrevet i en tid hvor den herskende aristokratiske livsførsel var under afvikling til fordel for et mere demokratisk forankret samfundssystem. I denne er der en ny herskende social masse, som er meget mere fremtrædende end det har været tilfældet førhen i historien⁵². Det overordnede sigte med Mills skrivelse i værket er således, at finde ud af hvordan den sociale kontrakt i samfund bør være under disse nye ændrede samfundsvilkår, således individet ikke oplever at blive tyranniseret af majoritetens vælde og gældende dagsorden.

1.7.2 Fra totalitær stat til demokrati

Fra de tidligste tider i den menneskelige civilisation har spørgsmålet vedrørende sammenhængen mellem autoritet og frihed været et stridspunkt og omdiskuteret emne. Nogle af de mest fremtrædende civilisationer i italesættelsen af denne sammenhæng har været Grækenland og Rom, som i den grad har sat sit præg på den vesterlandske og europæiske tradition efterfølgende⁵³. I disse samfund handlede det først og fremmest om at have en stærk politisk ledelse; i skikkelse af en herskende elite eller kaste der blev anset som et nødvendigt onde for at kunne få samfund og individerne i disse til at fungere og arbejde sammen mod et fælles mål⁵⁴. Denne herskende elite fremtvang denne magt enten gennem erobring eller fordi det var nedarvet gennem royalt arv, og var således ikke nødvendigvis demokratisk valgt af folket.

Deres mandat for at tage kontrol over samfundet og herske var således ikke med nødvendighed et udtryk for folkets vilje og behov, men blev snarere anset som et nødvendigt onde for at have kontrol over samfundet⁵⁵. Individerne der bestemte var derfor ikke identiske med befolkningen og deres tarv. Behovet for frihed opstod i et forsøg på at sætte begrænsninger og rammer omkring den herskende suveræn i samfundet.

De politiske rettigheder og individuelle rettigheder blev til på denne måde. Endvidere handlede det om, at hvis disse rettigheder ikke blev anerkendt og overholdt, så var modstand og generel ulydighed en retfærdig handling i bestræbelsen på at disse forhold blev overholdt⁵⁶. Folket bør have medbestemmelse i samfundsforhold og at dette afspejles i magtfordelingen, som Mill påpeger "*Self-government,*" (...) "*the power of the people over themselves,*"⁵⁷ som er en forudsætning for, at folket kan opnå en retfærdig repræsentation af deres interesser og, at disse bliver aktualiseret i gældende lovgivning og beskyttelse af personlige rettigheder. Når dette sagsforhold først er opnået for folkets vilje opstår der imidlertid en ny iboende problematik:

⁵⁰Plat.stanford.edu Søgeord "*John Stuart Mill*" Linje 1-6

⁵¹Mill, 1859

⁵²Plat.stanford.edu Søgeord "*John Stuart Mill*" afsnittet "*4.5 - On Liberty and freedom of speech*" Linje 1-11

⁵³Mill, 1859, s. 6

⁵⁴Ibid, s. 6

⁵⁵Ibid, s. 6

⁵⁶Ibid, s. 6-7

⁵⁷Ibid, s. 8, Linje 22-23

“The will of the people, moreover, practically means the will of the most numerous or the most active part of the people, the majority (...) the people, consequently may desire to oppress a part of their number; and precautions are as much needed against this as against any other abuse of power”⁵⁸

Endvidere skaber majoritets vælde uoverensstemmelser i en samfundsstruktur, som bør blive taget lige så alvorligt. Det samme principielle argument om, at alle individer og deres særegne interesse bør være repræsenteret gør sig også gældende her. Mill plæderer for, at denne slags magtmisbrug har samme grundlæggende karakter upåagtet af om det er majoriteten eller minoriteten der bestemmer noget givent. Dette “majoritetens tyranni”⁵⁹ er et af de medfølgende problemfelter der følger med i en demokratisk styreform⁶⁰. Det rigtige svar er således hverken, at det er suverænen der skal have uhindret vælde og magt, eller, at det er majoritetens tyranni der tryner minoriteten af individer – svaret er et sted mellem disse modpoler. Hvilken argumentation der mere indgående forklarer disse omstændigheder – og de indbyggede antagelser og ræsonnementer dette beror på – vil vi se blive mere eksplicit udfoldet i de følgende afsnit.

1.7.3 Om tanke og talefrihed

I forlængelse af foregående afsnit rejser spørgsmålet sig om hvordan individets ret til medbestemmelse i staten kommer til udtryk. Idet vi er kommet frem til, at den måde staten bedriver sin lovgivning og magt i samfundet skal være synkroniseret med individerne, når vi frem til, at friheden til at udtrykke sin mening er af essentiel betydning⁶¹. Vi ser nu, at staten på intet tidspunkt vil gøre noget, som ikke er i overensstemmelse med det den er konstitueret af, dets individer, og deres ønsker og mål.

Afledt af dette bliver det centralt, at individerne har mulighed for at lade deres holdninger komme til orde i tale og diskussion. De forudsætninger det enkelte individ skal gøre sig førend man ytrer en holdning skitserer Mill ved 1) den meningstilkendegivelse, som autoriteten forsøger attrumfe igennem, uden individets samtykke er muligvis korrekt og sandt. Dette forhold gør sig også gældende med modsat fortegn: 2) tilkendegivelsen autoriteten kommer med, som individet derpå forsøger at undertrykke, kan have sandhedsværdi⁶². For at opsummere dette drejer det sig derfor om, at man erkender ens fejlbarlighed – som vil sige, at man erkender, at det ikke kun er en selv der sidder med sandheden om et givent sagsforhold i virkeligheden. Endvidere er det vores allesammens pligt at komme så tæt på sandheden som det er muligt, førend konklusionerne af disse bliver pålagt resten af befolkningen⁶³.

⁵⁸Mill, 1859. s. 8, Linje 27-32

⁵⁹Egen dansk oversættelse af Mills begreb “*The tyranny of the majority*”

⁶⁰Ibid, s. 9

⁶¹Ibid, s. 18-19

⁶²Ibid, s. 19

⁶³Ibid, s. 20

Der skal derfor skabes et mulighedsrum for, at alle holdninger bliver hørt således disse kriterier kan blive tilfredsstillet. Den frie diskussion i befolkningen er at betragte som en kritisk forudsætning for at opnå de opstillede kriterier for denne fejlbarlighed. Argumentet for dette fremfører Mill på følgende vis:

“(...) the argument for free discussion is no way weakened. For even this doctrine acknowledges that mankind ought to have a rational assurance that all objections have been satisfactorily answered; and how are they to be answered if that which requires to be answered is not spoken?”⁶⁴

I processen mod opnåelse af sandfærdig viden fremkommer der et behov for, at alle de indvendinger og kritiske røster der kunne være om en sag er blevet hørt og indoptaget undervejs. Den frie og åbne diskussion, hvor fordele og ulemper blive vendt og diskuteret i en debat, er forudsætningen for, at dette foretagende kan være succesfuldt. Når disse skitserede forhold er sket fyldest fremkommer der i den anden ende en ny norm:

“At last it either prevails, and becomes the general opinion, or its progress stops; it keeps possession of the ground it has gained, but ceases to spread further.”⁶⁵

Logikken for skabelsen af en vedtaget sandhed kan på denne vis på en måde blive illustreret ved en slags naturlig selektion; forstået ved, at den bedste position eller holdning til noget vil overleve på bekostning af andre mere inferiøre og mindre plausible teorier. Igen kan det påpeges, at dette scenarie først kan ske fyldest ved, at mulighedsbetingelserne for dette – gennem fri tale og diskussion – er blevet mødt, førend udviklingen kan finde sted. I dette øjemed er det vigtigt at pointere, at alle i et samfund potentielt set kan have dele af sandheden om et emne⁶⁶, men at det først er når den frie diskussion får lov at blomstre og leve, at vi kan støbe disse dele sammen i fællesskab til dens helhed og at dersom dette sker fyldest kommer man et skridt tættere på den hele sandhed. Med denne udredning in mente, vil denne uudtalte individualitet blive afdækket i det følgende afsnit for at finde frem til hvorvidt denne størrelse er efterstræbelsesværdig og så vidt dette er tilfældet hvorfor dette forhold gør sig gældende.

1.7.4 Fra tanke og talefrihed til konkrete handlinger

I forrige afsnit fik vi klarlagt hvilke forudsætninger der ligger til grund for, at det er ønskværdigt, at den frie tanke og tale kan føres ud for hver enkelt person i et samfund. I det følgende vil Mills definition af individualitet blive fremlagt for at finde frem til hvordan denne tanke og talefrihed føres ud i konkrete handlinger og deraf afledt hvilke principper der ligger til grund for de optegnede grænser hver enkelt agerer indenfor, for ikke at skade andre personer undervejs i

⁶⁴Mill, 1859. s. 37, Linje 5-9

⁶⁵Ibid, s. 38, Linje 19-21

⁶⁶Ibid, s. 50

udøvelsen af ens frihed ude i virkeligheden. I modsætning til begrundelserne for tanke og talefrihed viser det sig straks sværere at definere en klar demarkationslinje mellem hvilke handlinger der er acceptable og hvilke der kan være problematiske. Denne grænsedragning af friheden hos individer kan sammenlignes med de underliggende mekanismer der også er på færde i kränkelsesdebatten fordi det også her er svært at dechifrere hvilke handlinger der er tilladelige og hvilke der ikke er. Man kan derfor ane en fællesnævner af principiel karakter hvis man analyserer og sidestiller de to debatter med hinanden.

Mill italesætter denne forskellighed mellem den åndelige og bevidstgjorte frihed i forhold til den agerende og handlende ved at drage en sammenligning til at det ikke er problematisk, at pressen trykker historier om, at kornhandlere undertrykker de fattige der cirkulerer i pressen, men at det forholder sig på en anden måde, hvis en person opfordrer en vred folkemængde til at begå selvtægt mod vedkommende, mens de står foran en kornhandlers hus. I det sidstnævnte tilfælde ville denne handling potentielt set kunne gøre skade på andre⁶⁷. I det første tilfælde er der tale om en civiliseret og oplyst debat om et potentielt set problematisk og uretfærdigt sagsforhold i verden, som bliver diskuteret åbent og frit. I det andet eksempel er der derimod tale om at man bruger sin talefrihed i en mere eller mindre direkte opfordring til at begå vold mod andre mennesker. I dette ser vi en form for individualitet der manifesterer sig selv ved at de handlinger der ikke primært omhandler andre mennesker skal hver enkelt have lov til at manifestere sig selv og sine endemål⁶⁸. Denne opfattelse af hvad der er primært er dog en flygtig størrelse og det er svært at give et entydigt svar på. Princippet for denne maksime lyder som følgende:

“That the only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others”⁶⁹

Vægtningen af rigtige og forkerte handlinger – samt inddragelsen af den enkeltes frihed – drejer sig om hvorvidt konsekvenserne ved en sådan ageren vil frembringe skadesvirkninger hos andre personer. Hvilken definition af skade der opereres på baggrund af er primært orienteret mod fysisk vold. Mill konkretiserer imidlertid ikke fyldestgørende eksempler på sådanne ikke-ønskværdige handlinger og dette betyder at det i høj grad er et fortolkningsspørgsmål fra et specifikt tilfælde til det næste. Princippet generelle karakter er ikke nødvendigvis en dårlig ting, idet denne generalitet lykkedes med at påpege nogle underliggende principper, som man bør have med i ens overvejelser førend man udfører en handling⁷⁰. Endvidere kan det forekomme umuligt at foregive at besidde rigtige og forkerte svar på en problemstilling med så stor kompleksitet. Med redegørelsen for overgangen fra tanke og talefrihed til maksimen for handlingernes konsekvenser vil der i det

⁶⁷Mill, 1859. s 52

⁶⁸Ibid, s 53

⁶⁹Ibid, s. 13, Linje, 24-26

⁷⁰Generelt er der to kritiske indvendinger mod princippet 1) Det er alt for smalt defineret hvilke handlinger der anses som skadelige, 2) Skadevirkningerne er alt for bredt defineret. På trods af George Katebs fordringer om at Mills princip spænder for bredt, så gør det ikke princippet invalid på et fundamentalt niveau - Plato.edu Søgeord “John Stuart Mill’s Harm principle - 2.4 Responses to the Harm Principle” For uddybning se Kateb, G “The freedom of Worthless and Harmful Speech”, 1989

følgende afsnit blive skiftet fokus til at anskueliggøre hvorledes de individuelle kvaliteter nogle mennesker besidder danner grobund for menneskelig udvikling.

1.7.5 Originalitet og geniernes rolle i menneskelig udvikling

I den menneskelige udvikling er det som tidligere anført vigtigt at der er dette frie rum for at hver enkelt person kan ytre sine synspunkter og idéer i et fora for at afdække sandheden om dette og hint i verdens beskaffenhed. Denne afdækning er faciliteret af, at bestemte personer bringer nye vinkler på spil i den offentlige debat. For at denne process skal kunne ske fyldest vil der skulle blive frembragt en vis portion af originalitet, som ifølge Mill kun genier besidder og de optimale betingelser for at disse kan udfolde deres originalitet er kun til stede i en atmosfære af frihed⁷¹. En tilnærmelse af distinktionen mellem de "gennemsnitlige mennesker" på den ene side og minoriteten af mennesker "genierne" på den anden, kan ses udfoldet i følgende:

*"The general average of mankind are not only moderate in intellect, but also moderate in inclinations: they have no tastes or wishes strong enough to incline them to do anything unusual, and they consequently do not understand those who have."*⁷²

For at disse egenskaber, som gennemsnitligheden af mennesker besidder ikke skal blive dominerende og hæmme samfundets udvikling, er det af afgørende betydning at genier har gunstige forhold for at deres intellekt, smag og originalitet⁷³ kan udfolde sig og bidrage til gennembrud i menneskets generelle udvikling som art. Mill opsummerer denne udvikling eller manglen på samme:

*"A people, it appears, may be progressive for a certain length of time, and then stop: when does it stop? When it ceases to possess individuality"*⁷⁴

Denne omstændighed er såre simpelt grundbetingelsen for at udviklingen pågår og ikke stopper undervejs. De vilkår og betingelser opstillet fra samfundets side, bør understøtte og tilgodese udfoldelsen af individualiteten med hjemmel i tesen om, at denne har en indgroet kvalitet over sig, som er efterstræbelsesværdig for helheden af individer. En måde at illustrere denne forskel mellem masse tænkning og individualitet kan ses ved en sammenligning af samfundsstrukturen i Europa set i forhold til eksempelvis Kina. Idealet i Kina sigter ifølge Mill således mod, at gøre alle mennesker lige for hinanden⁷⁵. På denne måde ser man ikke store forskelligheder i personlighed, smag og generelt betragtet livsmønstre. Denne strukturelle form, som har en vis udbredelse i østen har ikke blik for de individuerede værdier, som den vestlige og europæiske tradition har et mere udtalt blik for. Mills bekymring er derfor, at hvis denne masse-tænkning forbliver uantastet, så risikerer

⁷¹Mill, 1859. s. 60

⁷²Ibid, s 64, Linje, 18-22

⁷³Ibid, s. 64-66

⁷⁴Mill, 1859. s. 66, Linje, 4-6

⁷⁵Ibid, s. 67

samfundet at geniernes potentiale forbliver uforløst. Konsekvensen af dette kan føre til en stagnation i vidensudviklingen.

1.7.6 Teoriens applikationer

Ud fra de foregående afsnit kan vi se konturerne af en samfundskontrakt der kan anvendes til at derivere i hvilket omfang den enkelte i samfundet har ansvar for sine handlinger. Til at starte med skal personer ikke stå til ansvar for deres handlinger i det omfang, at det er påviseligt at de ikke har konsekvenser for andre end vedkommende selv. Den eneste form for påvirkning der er tilladeligt er ved at give gode råd, instruere eller på anden måde forsøge at overbevise om rigtigheden af en bestemt overbevisning⁷⁶. Individet kan således først drages til ansvar for sine handlinger når og hvis det kan påvises, at den har gjort skade til andre end dem selv. I dette tilfælde er det retfærdigt at straffe personen i form af social- og lovgivningsmæssig autoritet. Hvilke handlinger der er skadeligt for andre er noget en demokratisk valgt regering udstikke. Denne entitet repræsenterer således hvilke mål langt de fleste har generel interesse i at bevare og værne om⁷⁷. Eksempler på hvilke handlinger der bliver betragtet som uønskværdige for dette demokratiske foretagende kan være brug af vold, stjele materielle goder fra andre eller slutteligt forræderi⁷⁸. På trods af at Mill i hans vending med *“majoritetens tyranni”*⁷⁹ kritiserer en struktur hvor størstedelen af menneskene i en gruppe udstikker en retning for samtlige, så kan han alligevel ikke se bort fra og undsige, at før samfundet kan fungere nogenlunde fyldestgørende skal der tages udgangspunkt i en vis form for afstemning af hvilke interesser langt de fleste ser som ønskværdige mål og derfor er normer man stræber efter i en kollektiv sammenhæng. Hvis vi ser nærmere på denne stats regulerende kontrol, kan dens magt og vælde koges ned til følgende:

*“The worth of a State, in the long run, is the worth of the individuals composing it; and a State which postpones the interests of their mental expansion and elevation to a little more of administrative skill, or of that semblance of it which practices gives, in the details of business”*⁸⁰

Statsapparatet og dets indhold kan reduceres til hvilke værdier og egenskaber dets enkelt individer er i besiddelse af. Administrationens ypperste formål er således, at give de optimale mulighedsbetingelser for at samfundet fremadrettet kan udvikle sig i form af at give frihed til den mentale udvikling hos hin enkelte, der som skitseret tidligere i afsnittet faciliterer en positiv indvirkning på den generelle samfundsudvikling. I modsætning til dette kan en illegitim stat skitseres ved:

⁷⁶Ibid, s. 86

⁷⁷Ibid, s. 87

⁷⁸Ibid, s. 87

⁷⁹For yderligere forklaring af begrebet se ”4.2 Fra totalitær stat til demokrati” i denne afhandling.

⁸⁰Mill, 1859, s. 106, Linje 8-11

“(...) a State which dwarfs its men, in order that they may be more docile instruments in its hands even for beneficial purposes (...) and that the perfection of machinery to which it has sacrificed everything will in the end avail it nothing, for want of the vital power which, in order that the machine might work more smoothly, it has preferred to banish.”⁸¹

I indretningen af denne stat vil den enkeltes frihed blive kuet til tavshed til fordel for at maskineriet skal kunne fungere efter en instrumentel fornuft, som udelukkende har majoritetens endemål for øje. Ræsonnementets karakter modvirker imidlertid sig selv i opfyldelsen af disse mål; for det er netop disse føromtalte mulighedsbetingelser for individets frie tanke og ageren der i virkeligheden gør, at samfundet opfattet med maskinel fornuft kan opnå originale indsigter og idéer der accelererer de kvantespring der skal tages for at udviklingen ikke går i stå. Med Mills beskrivelse af hvilke rammevilkår individet bør have i samfundsstrukturen tilendebragt vil disse argumenter blive forfulgt mere indgående i en diskussion af hvorledes man kan anvende deres principielle karakter på ytringsfriheds debatten i Danmark med afsæt i Muhammedkrisen som konkret begivenhed.

1.8 Diskussion af Ytringsfriheden og Muhammedkrisen

I det følgende vil analysen fra foregående afsnit om *“Ytringsfriheden som menneskerettighed”* samt gennemgangen af Mills *On Liberty* blive diskuteret med henblik på at se hvilke principielle uoverensstemmelser der er på færde i Muhammedkrisen i kulturmødet mellem på den ene side en kontinental europæisk oplysningstradition⁸² og på den anden en mellemøstlig totalitært præget samfundsstruktur. Målet med dette er at forstå hvilke årsager der ligger til grund for den i Dansk kontekst indgroede opfattelse af at ytringsfrihed er en af de vigtigste civile rettigheder den enkelte besidder i et moderne samfund og afledt af dette hvorfor det er vigtigt ikke at gå på kompromis i kampen på bevarelsen af denne rettighed.

1.8.1 Levnet fra oplysningstidens ideal

Som fremlagt i begyndelsen af afhandlingen har den Franske Revolution og de strømninger denne afstedkom været en vigtig brik i dannelsen af en kontinental europæisk selvforståelse. Denne opfattelse har manifesteret sig i den vesterlandske identitet fremadrettet og er blevet en vigtig brik i måden vi opfatter hver enkelt person i samfundet som havende en værdi i sig selv samt en iboende autonomi og frihed. Senere i tiden har disse strømninger påvirket de værdier og indhold der

⁸¹Ibid, s.106, Linje 11-17

⁸²Kontinental europæisk nævnes her idet det primært har været lande på det europæiske kontinent såsom Frankrig og Tyskland der har været foregangslande i spredningen af oplysningstidens strømninger og endvidere været fortalere for retten til en ubegrænset ytringsfrihed. Dette er yderligere illustreret ved de forskellige reaktioner de enkelte lande i verden kom med i kølvandet på Muhammedkrisen. For yderligere uddybning af disse underliggende forhold se kapitlet *“Dansk ytringsfrihed på verdenskortet”* i Mchangama, Stjernfelt *“Men”*, 2016

fremgår i menneskerettighedskonventionen af 1948⁸³, ganske givet under stadig påvirkning af de to verdenskrige og den deraf følgende efterrationalisering verdenssamfundet gennemgik. I denne kan man argumentere for, at hver enkelt land i verden - herunder også mellemøstlige - i kraft af deres underskrift på dokumentet erklærer sig enige i at ytringsfrihed bør være en menneskerettighed. I forlængelse af dette ræsonnement skal man imidlertid have sig for øje, at dokumentet er en *bensigtserklæring* og at hver enkelt land således ikke kan holdes til ansvar for undersøgelsen af denne frihed i juridisk og retslig forstand⁸⁴. At vi derfor i vesten qua vores demokratiske oplysningstradition agter at efterleve dokumentets dekret er en anden historie. Med afsæt i denne forrang virker det plausibelt at postulere, at det er fordi de mellemøstlige lande ikke har været igennem samme idéhistoriske udvikling – som vi i vesten har gennemgået – at de ikke ophøjer disse rettigheder til samme niveau og piedestal, som det er tilfældet i Europa. Denne gengivne verdensopfattelse er selvfølgelig udtryk for en meget eurocentrisk opfattelse og kan på visse punkter vise sig problematisk fordi den i sine grundantagelser og natur kan være ekskluderende overfor andre anskuelser og idéer. Det kan imidlertid være svært omend til dels umuligt at være fuldkomment objektiv i ens beskrivelse af kulturelle forskelligheder. Der kan argumenteres for, at ens domme om virkeligheden altid fremkommer med afsæt i en vis grad af partiskhed, og at påstå fuldkommen objektivitet er en form for illusion. Uanset hvad må det unægteligt være at foretrække, at være sig selv bevidst om denne fejlbarlighed i ens domme om verden i forhold til personer eller kulturer der slet ikke er sig bevidst om disse blinde vinkler i deres verdensanskuelser.

1.8.2 Intern dansk debat om karikaturtegningerne

I kølvandet på publiceringen af tegningerne var der stor intern diskussion og debat i det danske miljø af meningsdannere. Her kan vi se levnet af dette oplysningsideal om ytringsfriheden manifestere sig i en konkret sammenhæng. For det er netop på grund af denne historisk betingede tradition for retten til at ytre sig agtes, at dem der var for- og imod publiceringen af tegningerne havde mulighed for at lade deres synspunkter komme til udtryk. Hvis vi anskuer dette med Mills principper, er det netop i denne slags omstændigheder, hvor tanken og talen har frit lejde, at vi har bedst muligheder for at komme frem til en mere fuldkommen sandhed om noget givent. I trit hermed kunne man forestille sig, at der ganske givet var andre synspunkter på færde i mellemøsten, men disse havde såre simpelt ikke samme muligheder for at kunne komme til udtryk. Det umiddelbare indtryk for iagttageren af nyhedsstrømmen af krisen kunne således formanes til at tro, at de holdninger og synspunkter der blev adresseret fra de mellemøstlige regerings hånd var et udtryk for et udsnit af den gængse holdning i befolkningen til problemstillingen. Det skal forblive usagt hvorvidt dette var tilfældet eller ej da en undersøgelse af dette mest af alt vil være af teoretisk karakter end lige tæt på umuligt at føre ud i praktisk øjemed. I lyset af dette kan opmærksomheden i

⁸³For en opsummering af hhv, "*Civile rettigheder af 1789*" og "*FN's konvention af 1948*" se afsnittet "*Ytringsfrihed som menneskerettighed*"

⁸⁴At underskrive dokumentet kan derfor på en måde blive opfattet som en "gratis omgang" idet det ville virke meget besynderligt og uden et åbenlyst formål at tilkendegive man er imod en generel humanistisk opfattelse og agtelsen for værdien i det enkelte menneskeliv.

stedet rettes mod de principielle vilkår hver enkelt borger havde for at give udtryk for deres holdninger. I den fundamentale samfundsstruktur er der ikke samme tradition for, at den enkelte må give udtryk for ens indre bevidsthedsliv og give udtryk for disse i form af meningstilkendegivelser i den offentlige debat. De underliggende mekanismer og bevæggrundene for dette vil blive diskuteret mere systematisk i det heraf følgende afsnit.

1.8.3 To slags fundamenter for staten og dens rolle

Hvis man forfølger Mills tanker omhandlende udviklingen fra en stat der er totalitært ledet til en demokratisk skabt kan vi se forskellighederne træde frem i det kulturelle møde mellem vesten og mellemøsten. Det ville ganske givet være noget af en tilsnigelse at betragte samtlige mellemøstlige stater over en kam og karakterisere deres samfundsmæssige grundstrukturer som totalitære. Når forsøget alligevel til dels bliver gjort – mestendels for at give argumentationen styrke og vidt – så vil det tjene det formål at der i beskrivelsen og analysen af forskellighederne vil modsætningerne træde klarere frem og i dette øjemed alt andet lige gøre problemstillingen mere transparent. Som nævnt tidligere er den demokratisk ledede stat mere prominent i den vestlige- og i særdeleshed europæiske del af verden. I visse mellemøstlige lande bliver samfundet og statsadministrationen i én eller anden grad styret af en form for suverænt herskende elite. I sådanne, som det fremgik i analysen af Mill er det ikke altid den almene befolknings ve og vel der er maksimen for handlingerne i de statslige regulativer. I nogle tilfælde er det måske snarere den herskende elites egne behov der bliver skelet til i første omgang og dernæst befolkningens. Hvis vi skal beskue denne måde at lede et land på med Mills principper for den optimale måde at regere på, så giver det ikke gunstige forhold for individets udfoldelse. Som der blev påvist tidligere i afsnittet om Mill er geniernes mulighed for udfoldelse af deres originalitet netop en af grundforudsætningerne for et land kan udvikle sig over tid. For undertegnede skal det forblive usagt i hvilket omfang disse skitserede omstændigheder er tilfældet i mellemøstlige lande. Der kan dog med en vis rimelighed argumenteres for, at bestemte dele af disse forhold gør sig gældende i mere eller mindre varierende grad. I den demokratiske styreform er det befolkningens tarv der er det centrale. Her agerer statsadministrationen udelukkende på baggrund af mandatet fra befolkningen og det er derfor deres behov og ønsker, som der bliver handlet efter. I denne vil en ageren fra statens side, som ikke er begrundet i almenvellets ønsker blive betragtet som illegitim og forkert. Med disse to forskellige styreformer har vi i en overordnet forstand at gøre med to forskelligt definerede endemål. I den første er målet groft sagt en lille minoritets tarv. I den anden er det en gennemsnitlighed af befolkningens ønsker som der bliver handlet på. Med disse ord, vil der i den sidste del af denne diskussion blive set nærmere på hvordan Mills skadesprincip kan hjælpe os med at anskueliggøre hvorvidt publiceringen af karikaturtegningerne var rigtigt eller forkert.

1.8.4 Vægtningen af ytringsfriheden

Maksimen for Mills skadesprincip er, at den eneste retfærdige brug af magt og indsnævring af en persons frihed er gyldig hvis dennes handling har beviseligt skadelige konsekvenser for en anden. På trods af flygtigheden i definitionen af hvilke handlinger der gør skade på andre kan man sige, at publiceringen af karikaturtegningerne hvert fald ikke i fysisk forstand har forvoldt skade⁸⁵. Ydermere er der ikke blevet opfordret til at begå vold, som er et af de andre kriterier Mill ligger til grund for definition af skade. Den reelle skade der er blevet forvoldt ved publiceringen beror på den førnævnte forskellighed i kulturer. Denne forskellighed kan man se evidens for igennem det faktuelle forløb hvor muslimske ledere- og talsmænd har ytret deres negative tilkendegivelser over for publiceringen. Disse bekymringer bunder i de fleste tilfælde i at de føler deres religiøsitet bliver trådt på, ved at udstille profeten i mere eller mindre kompromitterende og komiske situationer. Denne subjektivt følte oplevelse af skade der er nærværende hos visse muslimer vil der i Mills definition af skadesprincippet ikke være belæg for at slå ned og udøve magt overfor. Der kan argumenteres for med afsæt i Mills kriterier for skade, at publiceringen af karikaturerne er foregået lige efter bogen i den forstand, at de er blevet publiceret i en offentlig avis, som indgår under hans definition af hvorledes individer frit kan diskutere sagsforhold i samfundet under pressens frihed.

Den store problematik i denne sag bunder mest af alt i de forskellige kulturelle opfattelser af normer og god skik. Endvidere er der en underliggende Dansk selvironi og sarkasme på færde i tegningerne, som der er meget lokalt betinget. Denne norm om at "man skal kunne tage pis på sig selv" er karakteristisk for den danske folkesjæl (givetvis også andre) og i mødet med kulturer der ikke har samme forudsætninger for at forstå de bagvedliggende motivationer for tegningerne kan det være svært at komme til enighed når de kulturelle horisonter mødes. Med disse betragtninger i mente vil der i det næste afsnit blive perspektiveret til en aktuel case, som kan illustrere disse underliggende tematikker med den særegne danske verdensopfattelse med henblik på forholdet til ytringsfrihed og satiretegninger med ironi. Det er nemlig nok først i mødet med andre kulturer og deres indbyggede normer, at vi bliver bevidste om hvilke briller vi selv anskuer verden med.

Delkonklusion samt perspektivering af *Ytringsfrihedsdebatten i Danmark*

⁸⁵Selvom det er svært at opstille do and do not i forhold til Mills definition er udøvelse af vold et klart tilfælde hvor skadesprincippet træder i kraft idet der er en direkte kausal årsags-virknings sammenhæng og en magtudøvelse af myndighederne med henblik på frihedsberøvelse opfattes som en fuldt ud legitim handling.

1.9 Indlæg i Weekendavisen

Denne tilsyneladende iboende kausale sammenhæng mellem en udøvelse af ytringsfrihed fra et enkelt individ eller en befolkning og en oplevet følelse af at være krænket hos en anden er en blandt mange mulige indgangsvinkler til problemstillingen omhandlende krænkelssager. Dette vil der blive set nærmere på i følgende perspektivering.

Forskellighederne ser vi meget eksPLICIT synliggjort af den Dansk-kinesiske forfatter Xinxin Ren Gudbjörnssons⁸⁶ debatindlæg i weekendavisen 31. Januar 2020 under titlen "I Danmark har vi en meget stærk tradition for selvfedme – *"Tid til en kvajebajer"*⁸⁷. Her tapper Xinxin direkte ned i diskussionen af den danske tradition for ytringsfrihed. I indlægget problematiserer hun Jyllands-Postens satiretegninger af det kinesiske flag hvor de fem stjerner, som sædvanligvis udgør flagets visuelle udtryk i stedet er erstattet med fem grafiske illustrationer af Coronavirus. Her stiller hun sig kritisk overfor Mette Frederiksens forsvar for den danske tradition for satiretegninger og ytringsfrihed. Hun skitserer denne ironi og selvfedme der lever i bedste velgående i Danmark ved en henvisning til, at den selvsamme statsminister stod og grinte af sine egne vittigheder ved et møde i Folketinget 3. oktober 2019. Dernæst forsøger Xinxin at problematisere hvilket formål disse karikaturtegninger i grunden har. I hendes udlægning er det overhovedet ikke bemærkelsesværdigt, at kinesere kan tolke karikaturtegningerne i retningen af, at når man erstatter stjernerne med coronavirussen i flaget, så sætter man ligeledes lighedstegn mellem virussen og den kinesiske befolkning⁸⁸. Denne analyse ser vi opsummeret i følgende udtalelse:

*"Vi i Danmark er verdensmestre i apati, selvfedme og selvblindhed. De danskere, der ikke kan forstå, hvorfor kinesere er sårede og skuffede, er ikke anderledes end mobbere i skolegården. En mobber har sjældent selvindsigt og indlevelse. Det er derfor, de er mobbere. Ytringsfriheden giver dig lov til at gøre grin med andre menneskers døde børn. Men de fleste mennesker er anstændige nok til at lade være."*⁸⁹

Denne sammenligning med mobbere udstiller de blinde vinkler og sårbarheden i denne gudgivne ret til må at ytre sig om det meste i dette land. Ifølge Xinxin er det således svært fra kinesisk side at sætte sig ind i denne selvfedme og selvblindhed, som hun vil argumentere for bliver agtet højt i en dansk kulturel sammenhæng⁹⁰. En af de afledte konsekvenser ved dette er, at den almene kineser kan føle sig krænket når vedkommende bliver mødt af en helt anderledes opfattelse af hvad der er tilladeligt at bespotte og gøre sig lystig over. Omstændighederne i denne sag kan derfor henlede ens

⁸⁶Qua hendes halvt dansk/halvt kinesiske oprindelse er hendes forudsætninger for at analysere og udtale sig om disse kulturelle forskelligheder gode. Denne kulturelle mangfoldighed gør hende i stand til at sætte sig ind i og formidle hvilke bevæggrunde og tanker der ligger til grund for konflikten optrapning når de kulturelle forståelseshorisonter rammer hinanden.

⁸⁷weekendavisen.dk Søgeord "*Tid til en kvajebajer*"

⁸⁸weekendavisen.dk Søgeord "*Tid til en kvajebajer*" Linje 1-26

⁸⁹Ibid, 2020, Linje 50-54

⁹⁰Hvis "danskerne" i denne sammenhæng var selvbevidste om dette karaktertræk, der muligvis kan blive opfattet som selvfedme for andre uindviede kulturelle standpunkter, ville de selvsagt ikke agte det højt.

opmærksomhed på den interne relation mellem udøvelsen af ytringsfrihed på den ene side og konsekvensen af at føle sig krænket på ens værdier og verdensopfattelse på den anden. For yderligere at forstå den harme publiceringen af karikaturtegningerne har medført for kinesisk side skal man holde sig for øje, at coronavirussen er drabelig alvor for den kinesiske befolkning⁹¹ idet der er store dele af landet der på daværende tidspunkt ligger øde hen for at skærme om befolkningens ve og vel samt nationens fremtid. En mulig forklaring for denne manglende empati fra dansk side kunne være, at Danmark på daværende tidspunkt ikke var gået i "lockdown" endnu. På dette tidspunkt var virussen således ikke en bestandig del af danskernes virkelighed, som det var tilfældet for kineserne. Med disse omstændigheder i mente vil man kunne forstå Xinxins pointe om, at sagen burde føre til en art selvransagelse hos Jyllands-Posten i så vidt en sådan ransagelse kunne hjælpe med at få afklaret hvad intentionen med publiceringen fra avisens side har været.

Al den stund en sådan undersøgelses resultat ville være, at der reelt set ikke var et velfunderet og dybereliggende motiv bag skabelsen af karikaturerne og dets bagvedliggende raison d'être, kan man med rette indvende hvorvidt denne ret til at tale og ytre sig i denne konkrete sammenhæng burde vige i agtelsen for en universel opfattelse af anstændighed med henvisning til et almengyldigt gældende moralsk hensyn. Imidlertid er Jyllands-Postens chefredaktør Jacob Nybroe blevet forelagt kritikken og han vil ikke undskylde for publiceringen der fremgår af udtalelsen

*"Vi kan ikke komme med en undskyldning for noget, vi ikke mener er forkert. Vi har ingen intention om at nedgøre eller håne, og det synes vi heller ikke, at tegningen gør. Så vidt jeg kan se, er der tale om to forskellige former for kulturforståelse her."*⁹²

Det lader altså til, at intentionen med publiceringen ikke har hjemmel i en ond vilje eller en form for skadefro og der kan argumenteres for at komplikationerne er opstået netop fordi der, som Jacob Nybroe påpeger er tale om et sammenstød af to kulturforståelser. Nybroe maner yderligere et sådant ondt motiv til jorden ved

*"(...) avisen aldrig kunne "drømme om" at gøre sig lystig over situationen i Kina, hvor coronavirus har krævet over 100 dødsopfre indtil videre, og myndighederne kæmper for at undgå spredning."*⁹³

Denne undladelse af at komme med en undskyldning for at have publiceret tegningerne fra dansk side falder imidlertid ikke i god jord hos John Liu der er Generalsekretær for det kinesiske handelskammer i Danmark og qua dette hverv kan siges at give udtryk for en officiel kinesisk opfattelse og moralsk vurdering af omstændighederne i sagen. Umiddelbart er han enig i at værne om frihedsrettighederne *"Vi respekterer ytringsfriheden og især den personlige frihed til at ytre sin*

⁹¹På tidspunktet for denne afhandling kan det nævnes, at Coronavirussens omfang er blevet langt større end det var tilfældet i slutningen af januar måned hvor det stadigvæk var et lokalt kinesisk fænomen. Virussen har sidenhen spredt sig til hele verden og klassificeres i skrivende stund som en pandemi. Denne omstændighed sætter således i endnu højere grad problematikkerne der bliver diskuteret i dette afsnit på spidsen.

⁹²Jyllands-Posten.dk Søgeord *"Kina forlanger undskyldning fra jyllandsposten efter satiretegning"* Linje 12-15

⁹³Ibid, Linje 7-10

*holdning, fortolkning og attitude*⁹⁴. Men ligeledes som det blev påpeget i gennemgangen af den verserende diskussion mellem forskellen på et vestligt og mellemøstligt værdihierarki med henblik på vægtningen af universelle frihedsrettigheder i Muhammedkrisen ser vi samme standpunkt til problematikken her idet Liu fortsætter sin argumentationsrække:

*“Vores folk sørger, og vi gør vores bedste for at støtte dem, men når vi ser på billedet, føler vi os fornærmede og vrede. Selvom vi respekterer ytringsfriheden, er der en moralsk bundlinje. Og det her er over strengen.”*⁹⁵

Denne tilsyneladende respekt for udøvelsen af ytringsfriheden er ikke på samme måde en lige så integreret og højt agtet menneskerettighed i en kinesisk kulturel forståelse, som det er tilfældet i en dansk kulturel sammenhæng. Eksemplet med denne gennemgang af artiklen i weekendavisen og de efterfølgende problematikker den har synliggjort kan agere som en slags mikrokosmos for den generelle debat om frihedsrettighederne i mødet mellem på visse punkter fundamentalt set forskelligt indlejrede kulturelle værdier.

Indtil videre har begrebsliggørelsen og udfoldelsen af hvad det reelt vil sige at føle sig krænket været uforløst, men i det følgende afsnit vil der blive stillet skarpt på kränkelsesdebatten i Danmark for at få afdækket hvordan og hvorledes fænomenet er blevet aktualiseret og debatteret flittigt i det danske mediebillede.

Andet kapitel

Kränkelsesdebatten i Danmark

Dette afsnits startpunkt vil være centreret omkring at undersøge Kränkelsesdebatten i Danmark nærmere. Denne undersøgelse vil blive udfoldet i et afsnit omhandlende et sæt illustrative eksempler på debatten, hvor der vil blive stillet skarpt på hvilke sager der har haft særlig indflydelse på denne debat. Yderligere vil substansen i disse enkelte sager blive undersøgt for at finde frem til hvordan de er repræsentative for den generelle debat i landet og hvilke lighedspunkter der kan opstilles mellem ytringsfriheds- og kränkelsesdebatten. Slutteligt vil formålet være, at få belyst hvilke tematikker disse sager hver især aktualiserer i debatten og hvilke tematiske- og metodiske valg man selektivt er nødsaget at foretage sig i ens analyse af de enkelte sager. Efter denne istandsættelse af eksempler på debatten i Danmark vil der følge en nærmere definition af hvad kränkelse rent sprogligt indeholder og hvilken betydning dette dækker over. Målet med dette er, at få afklaret i hvilke sammenhænge begrebet kan og bør anvendes og ligeledes i hvilke en anvendelse af det kan være utilstrækkelig og måske endda kan virke problematisk. Senere i det tredje kapitel og i forlængelse af klassificeringen af begrebets omrids og anvendelighed vil fokus blive rettet mod ét bud på en filosofisk redegørelse af

⁹⁴Ibid, Linje 26-27

⁹⁵Ibid, Linje 32-35

fænomenet i form af Axel Honneths hovedværk *Kamp om Anerkendelse* fra 1992, der med udgangspunkt i en anskueliggørelse af de tre anerkendelsessfærer af mange fagfolk betragtes som et mesterværk indenfor feltet⁹⁶. Yderligere vil Honneths senere udgivelse *Behovet for anerkendelse*⁹⁷ blive anvendt for at belyse begreberne *usynlighed* og *synlighed* i undersøgelsen af hvilke implikationer en læsning af hans gensidige anerkendelsesformer kan medføre.

2. Eksempler på krænkellesdebatten i Danmark

I et åbent brev til Folketinget kunne man i slutningen af 2019 læse 16 konservative studerende fra Københavns Universitet's bekymring om en stigende krænkellesparathed på universitetet med følgende ordlyd "*det frie ord og den åbne samtale må vige for krænkede følelser*"⁹⁸. I en udtalelse som denne kan man se hvordan et stigende antal af sager om krænkede følelser i et universitetsmiljø aktualiserer problematiseringen mellem agtelsen for retten til at føle sig krænket på den ene side og retten til at den enkelte må udøve sin ytringsfrihed på den anden. Årsagen til, at disse studerende udtrykte deres bekymring for ytringsfrihedens vilkår skal findes ved, at de i november måned under afholdelsen af studentervalgkampen fik deres plakater med sloganet "Nej til identitetspolitik"⁹⁹ revet ned. Budskabet med disse plakater og deres valgkamp i øvrigt var, at få problematiseret den omstændighed, at de mente at ytringsfriheden og den akademiske frihed er truet af, at disse krænkede følelser får for meget magt og lov til at regulere hvordan undervisningen skal sættes sammen, hvad man må udtale sig om og andre indskærpelser af den personlige frihed.

Universitetsledelsen balancerer således på et knivsæg da de skal operere i et spændingsfelt mellem, at lytte og anerkende de studerendes følelser om dette og hint samtidig med, at de studerendes ytringsfrihed ikke bliver unødvendigt skærpet fordi de kan komme med udtalelser hvis indhold kan have krænkede karakter. Omstændighederne i denne sag illustrerer således hvor vi på nuværende tidspunkt er i diskussionen af krænkelser i Danmark. I forhold til blot et par år tilbage, da debatten om krænkelser stadig var i dets udviklingsmæssige barnestadig i dansk sammenhæng, er vi nu nået til det punkt hvor man kan se juxtapositionerne i det verserende miljø af meningsdannere. Denne udvikling debatten har taget har skabt en lang række medfølgende problematikker, som ikke længere kan ignoreres eller viftes af vejen. Det kunne lade til, at det først er nu vi klart kan se hvad debatten i virkeligheden drejer sig om, og at den på en måde har fået en mere overordnet retning.

Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at langt de fleste krænkellessager i dansk sammenhæng udspringer fra universiteterne, og det kunne virke som om, at der lige præcis inden for disse institutionelle rammer skulle være specielt gode gydeforhold for italesættelsen af krænkelser

⁹⁶For en yderligere udredning af værkets idéhistoriske betydning se. "*Indledning - Ved Rasmus Willig*" s. 7-17 i *Kamp om Anerkendelse*, Honneth, Axel, 2006

⁹⁷Honneth, 2003

⁹⁸dr.dk Søgeord "*Blackface*", *Mexicanere og en ung blond pige: Seks krænkellessager fra universiteterne*" Linje 1-3, Senest besøgt 13-04-2020

⁹⁹dr.dk Søgeord "*Cille fik valgplakater revet ned: Ytringsfriheden er truet på Københavns universitet*" Senest besøgt 13-04-2020

adfærd. Én plausibel årsagsforklaring for dette kunne være, at mange forskellige nationaliteter mødes til dagligt og interagerer med hinanden socialt. Denne omstændighed bevirker, at forskellige kulturelle forståelseshorisonter mødes og skal kunne afstemme deres normer og værdisæt med andre på daglig basis. Et andet forhold der kan være en medvirkende årsag til stigningen af sager er, at universitetet bliver set som arnestedet for nye intellektuelle landvindinger i samfundet og at dette kan påvirke, at der opstår en bestemt form for politisk korrekthed der kan blive set som en stor medvirkende årsag i synliggørelsen og skabelsen af sager med indhold af krænkende karakter.

2.1 Overblik over krænkelssager på universiteterne i Danmark

Hvis vi for en stund træder et skridt tilbage fra denne polariserede diskussion, så kan vi med fordel se nærmere på et udpluk af de mest diskuterede krænkelssager der har været fremstillet i medierne for at finde ud af hvilke emner og tematikker de hver især kan siges at give afløb for. En sådan gennemgang vil kunne belyse hvilke undertrykte holdninger og følelser der er på spil i diskussionen, og dette vil således kunne hjælpe med at diagnosticere hvordan og hvorledes man kan føre en konstruktiv dialog om problematikkerne fremadrettet. Yderligere kan denne gennemgang være behjælpelig med at anskueliggøre hvordan debatten om krænkelse har udviklet sig og skiftet fokus de seneste par år, som illustreret ved tidligere gennemgang af, at emnet i debatten nu også drejer sig om en problematisering og sammenstilling af retten til at ytre sig sat op imod retten til at må føle sig krænkede. I det følgende vil der forekomme en kort introduktion til seks krænkelssager der på hver sin vis illustrerer latente tematikker fra krænkelsesdebatten på de danske universiteter. Efter denne introduktion vil der blive kastet et blik over sagernes tematiske indhold for at sammenstille hvilke tematiske fællesnævner sagerne har og på hvilken måde aktørerne i de specifikke sager føler sig krænkede. Formålet med denne opsamling er at diagnosticere på hvilke kardinalpunkter de krænkede individer ikke føler sig anerkendt.

1. “Blackface”

Klædt ud som Obama

En kvindelig studerende på Aarhus Universitet valgte i 2018 at klæde sig ud som den tidligere Amerikanske præsident Barack Obama til et større arrangement på Universitetet. Hun var malet mørk i huden og havde taget en stor sort paryk på for at efterligne Obama så godt som muligt. Universitetet havde taget et billede af hende, som blev lagt op på fakultets instagram profil, men senere samme dag blev det fjernet fordi tre følgere havde kommenteret opslaget og sagt fordi de mente det ikke var i orden at lave “Blackface”¹⁰⁰.

¹⁰⁰dr.dk Søgeord “Blackface”, *Mexicanere og en ung blond pige: Seks krænkelssager fra universiteterne* Linje 12-18, Senest besøgt 13-04-2020

2. “Mexicaner fest på jurastudiet”

Mexicaner tema til afsluttende fest

Juridisk fakultet på Københavns Universitet modtog sidste år to emails fra to nye jurastuderende, som beklagede sig over det mexicanske tema til den afsluttende introfest på deres rusperiode. Denne kritik medførte, at det Juridiske Fakultet nedsatte nye retningslinjer for udklædningsfesterne på studiet med hjemmel i argumentationen “*Ingen temaer måtte kunne tolkes som krænkende eller stærkt generaliserende*”¹⁰¹ Den medfølgende konsekvens af dette var, at temafester om mexicanere, indianere, OL-Lande og teologer¹⁰² med videre måtte forbydes.

3. “Ordet “neger” i undervisningen”

10 studerende klager over krænkende opførsel

En lektor fra humaniora på Københavns Universitet blev i august 2018 kaldt til tjenstlig samtale. Årsagen til dette var, at ledelsen havde modtaget en anonym klage fra 10 studerende omhandlende krænkende opførsel i undervisningen fordi lektoren havde anvendt betegnelsen “neger”. Denne hændelse skete efter at der var blevet indført nultolerance over for krænkende adfærd hvilket betød, at lektoren skulle igennem et længere undersøgelsesforløb. Forløbet endte imidlertid med, at der ikke var tilstrækkeligt med bevis der kunne påvise en racistisk adfærd hos lektoren¹⁰³.

4. “Ung blond pige” til morgensang-sagen

Afsyngning af en sang fra den danske højskolesangbog

I 2018 kom det frem at en udenlandsk forsker havde følt sig krænket over at sangen *Den Danske Sang er en Ung Blond Pige* blev sunget til en morgensamling på Copenhagen Business School. Årsagen til hendes oplevede følelse af at være krænket var, at hun med afsæt i hendes anderledes etnicitet, ikke følte sig inkluderet af sangens indhold og kulturelle indforståethed. Klagesagen havde den konsekvens, at hun modtog en undskyldning fra universitetsledelsen. Efterfølgende medførte sagen en heftig debat efter den blev fremstillet i Kristeligt Dagblad¹⁰⁴.

¹⁰¹Ibid, Linje 22-23

¹⁰²Ibid, Linje 24-25

¹⁰³Ibid, Linje 26-33

¹⁰⁴Ibid, Linje 34-40. For en uddybning af den efterfølgende debat i Kristeligt Dagblad se: <https://www.kristeligt-dagblad.dk/leder/den-blonde-kraenkelse>. Her kan man se en parallel til John Stuart Mills principper i begrebet “*majoritetens tyranni*”. I denne leder ser vi et stærkt formuleret modsvar til den indtil på dette tidspunkt uantastede position om synliggørelse af “krænkende adfærd” der var dominerende i det danske miljø af meningsdannere.

5. “Biologiunderviser i modvind”

Statistikeksempler på Mænd og Kvinder

I december måned 2018 på Københavns Universitet rettede en gruppe studerende en kritik mod deres underviser i biologi fordi han gjorde brug af den traditionelle binære opdeling af køn i kategorierne “Mand” og “Kvinde” i et statistiskeksempl. Denne fremstilling af køn påpegede de studerende kunne være krænkende overfor dem der ikke umiddelbart føler de kan identificere sig med enten mande- eller kvinde-kønnet. Efter kritikken blev diskuteret i medierne slog dekanen alligevel fast, at biologistuderende på Københavns Universitet i fremtiden vil fortsætte med at blive undervist i køn med afsæt i den traditionelle binære forståelse¹⁰⁵.

6. “Spørgeskema uden non-binær mulighed”

To specialestuderendes spørgeskema

I oktober 2019 uddelte to specialestuderende på det Samfundsvidenskabelige Fakultet på Københavns Universitet et spørgeskema til deres medstuderende ved at sende en fællesmail til 7.000 personer. I kølvandet på modtagelsen af denne mail rettede en studerende sin kritik henvendt mod spørgeskemaets udformning og påpegede at der kun var to svarmuligheder i kategorien køn “Mand” eller “Kvinde”. Herefter begyndte diskussionen af denne omstændighed på fællesmailen. Tre dage efter lukkede prodekanen for det Samfundsvidenskabelige Fakultet muligheden for at kunne udsende fællesmails ned. Han fastslog, at nedlukningen af denne mulighed ikke bundede i kønsdebatten¹⁰⁶.

2.2 Krænkelsessagernes tematiske indhold skitseret

1. *Faktuelle omstændigheder for kritikken*

I de seks krænkelsessager fra de danske universiteter kan man øjne en del fællesnævne. I langt de fleste af tilfældene har kritikken over stødende adfærd været rejst fra studerende på de enkelte universiteter.

¹⁰⁵Ibid, Linje 41-49. I forhold til de andre sager er denne bemærkelsesværdig grundet, at der i denne ikke efterfølgende bliver lavet om på retningslinjerne på Københavns Universitet. I denne konkrete sag ser vi altså en afvigelse fra den dominerende diskurs om at rette sig ind efter minoritetens oplevede følelse af krænkende adfærd.

¹⁰⁶Ibid, Linje 50-60. Ligeledes som i sagen om biologiunderviseren beskæftiger denne sag sig med diskussionen af non-binær kønsopdeling. Den store forskel på de to sager skal findes i hvilke konsekvenser den rettede kritik har fået. Med afsæt i disse forskellige eftervirkninger kan vi se to overordnede tendenser i modsvar til krænkende adfærd 1) At afvise regulering af retningslinjer, eller 2) At efterkomme kritikken og ændre i den udøvede praksis på et område. Der tages selvfølgelig forbehold for, at der i sagen om spørgeskemaerne ikke er en påviselig sammenhæng mellem kritikken fra den studerende på den ene side og nedlukningen af fællesmailen på den anden. Omend der i høj grad kan være en begrundet mistanke om en sådan sammenhæng.

1.1 Kritik af undervisningen

Den rejste kritik har typisk været henvendt mod indholdet i undervisningen og har således været rettet mod de enkelte undervisere på institutionerne, som står for planlægningen af modulerne. Med dette in mente kan man ane et mønster af, at det i stort omfang er en ny herskende opfattelse af politisk korrekthed der er udtalt hos yngre studerende der givetvis er mere påvirkelige af nye tendenser og i øvrigt tidens strømninger. Dette kan siges at være udtryk for, at der skal “gøres op med” et gammelt maksime, som de noget ældre undervisere typisk symboliserer.

1.2 Kritik fra en minoritet

En anden interessant omstændighed er at det generelle hændelsesforløb i italesættelsen af adfærden er, at det er en minoritet af de studerende der giver afløb for deres kritik af en gældende norm i en bestemt sammenhæng. Hvorvidt denne minoritet af personer i de forskellige forløb udtrykker en holdning der er udtalt hos et tavst flertal skal forblive usagt. Desuagtet dette er det væsentligt at diskutere i hvilket omfang en minoritets holdning til en bestemt praksis skal vurderes hvertfald i lyset af hvilket omfang den rettede kritik skal føre til ændring i juridisk praksis ved institutionen. Denne udredning skal ikke opfattes som, at det ikke er tale om reelle problematikker der skal og bør adresseres i en offentlig debat. Der er blot tale om en opfordring til, at der i diskussionen af kritikken ikke skrives til forhastede konklusioner og handlinger med afsæt i at der er tale om yderst sensible politisk korrekte emner, som er vældigt debatteret i tiden.

2. Krænkelssagernes konsekvenser

I direkte forlængelse af tidligere gennemgang er der ligeledes lighedstræk i hvilke konsekvenser sagerne har haft for institutionerne i form af ændring i gældende praksis og lovgivning. I samtlige sager på nær historien om “statistikeksempel på mand og kvinde” med en biologilærer på Københavns Universitet har den medførte debat om krænkede adfærd afstedkommet fjernelse af opslag fra de sociale medier, forbydelse af temafester om andre nationaliteter, undskyldning til udenlandsk underviser for afsyngning af sang, eller nedlukning af muligheden for at udsende fællesmails rundt til andre studerende.

Ud fra dette kan det konkluderes, at sagerne over en bred kam har haft den effekt at der er blevet ændret i gældende praksis på de enkelte institutioner ved enten ændringer i regler eller ved undskyldninger til dem der har været forurettet af krænkende adfærd. Som sagt forekommer der kun en divergens til denne tendens i sagen om biologilæreren på Københavns Universitet, hvor der efterfølgende fortsat vil blive undervist i den traditionelle kønsopdeling i mand og kvinde. Med denne sag ser vi en formuleret modstand og opposition til blot at “lægge sig fladt ned” og rette ind efter kritikken. For undertegnede skal det forblive usagt hvorvidt dette har været det rigtige at gøre eller ej. Man kan blot iagttage at fordi der i denne sag forefindes en stærkt formuleret *opposition* til en gældende krænkelssagdiskurs har det hjulpet med at få detaljerne og nuancerne frem i debatten på en måde som påtvinger opponenterne i debatten til at skærpe deres ræsonnementer og

argumentationskæder sådan at vi ikke ender i en situation i den offentlige debat hvor det ikke blot antages at den krænkedes synspunkt som udgangspunkt er det korrekte.

3. *De overordnede emner i medie billedet*

Disse valgte krænkelssager og deres indhold er centreret omkring nogle overordnede tematiske felter *ekskludering af fællesskabet, race og etnicitet* og slutteligt en *kønspolitisk debat*. I de fleste tilfælde er der ikke tale om, at de udelukkende handler om ét af disse ovenstående emner, da der snarere er tale om et primært emne der er styrende i hver enkelt sag. Yderligere vides det, at en sådant foregivet nøgtern fremstilling af emnerne i debatten ikke lader sig fuldkomment indskrænke i tre til anledningen fremstillede kasser af generisk og spekulativ karakter.

4. *Ekskludering af kulturelt betinget fællesskab*

I afsyngningen af sangen “*Den Danske Sang er en Ung Blond Pige*” på Copenhagen Business School er der tale om, at den udenlandske forsker i høj grad føler sig ekskluderet af et fællesskab. Grundet sin udenlandske oprindelse forekommer sangen fra den danske højskolesangbog hende uvedkommende og fremmed. Denne omstændighed bevirker hendes følelse af at være *ekskluderet* fra et etnisk og ikke mindst kulturelt givet dansk fællesskab hvis folder kan spores helt tilbage til etableringen af højskoletraditionen der opstod med grundtvigianismens dannelse. Den oplevede følelse af krænkende adfærd har således grund i denne eksklusion fra et defineret fællesskab.

5. *Race og etnicitet*

I de tre første krænkelssager, “Blackface”, “Mexicanerfest på jurastudiet” og “Ordet “neger” i undervisningen”¹⁰⁷ er de primære motiver i den oplevede krænkende adfærd situeret i racemæssige spørgsmål. I historien om Blackface er dette italesat ved at man ved at udklæde sig som Barack Obama på en måde fremstiller det afroamerikanske folk i en stereotypisk facon, som ikke er en retfærdig fremstilling. Ved Mexicanerfesten på jurastudiet er det selvsamme problematik der gør sig gældende ved, at det mexicanske folk bliver fremstillet en-dimensionelt og uden nuancer. I den sidste sag ser vi at der ved at gøre brug af det historisk negativt ladede udtryk “neger” igen stiller en bestemt race i et dårligt lys. Historierne her har det til fælles, at der ved brugen af disse negative udtryk bliver etableret et “os” og “dem” i en etnisk-og racemæssig forstand, som ikke er hensigtsmæssigt for et møde på tværs af kulturer.

6. *Kønsdebatten*

I de sidste to sager “Biologiunderviser i modvind” og “Spørgeskema uden non-binær mulighed” ser vi undertonerne af den kønspolitiske debat. I den første sag er kønsdebatten synliggjort ved en ekskludering af en anderledes opfattelse af køn end den traditionelle distinktion mellem mand og kvinde. En identisk problematik gør sig gældende i udleveringen af et spørgeskema hvor der ikke foreligger en tredje svarmulighed foruden “Mand” og “Kvinde”. Disse historier har det tilfælles, at de meget eksplicit gendriver en traditionel opfattelse af kønsspørgsmålet.

¹⁰⁷Se afsnittet “*Overblik over krænkelssagerne i Danmark*” i denne afhandling.

Delkonklusion af andet kapitel

Krænkellesdebatten i Danmark

Med udredningen af de konkrete omstændigheder i de valgte sager tilendebragt kan vi med fordel gå tilbage til den første behandlede sag, som udgør vores nutidige udgangspunkt i debatten. I sagen fra slutningen af 2019 hvor ytringen *“det frie ord og den åbne samtale må vige for krænkede følelser”*¹⁰⁸ blev fremført står det lige pludseligt klart hvilke påvirkninger og bevæggrunde der ligger til årsag for denne udtalelse. Budskabet med deres plakat og mottoet for valgkampen var, at skabe en modpol til den eksisterende diskurs i en indtil da ensidig fremstilling af krænkende adfærd. Hovedformålet var således formuleret at rette opmærksomheden mod *andre* basale menneskelige rettigheder end blot dem der omhandler den enkeltes oplevede krænkelser af følelseslivet. Denne henledte opmærksomhed mod retten til ytringer har forsøgt – og til dels formået – at få sidestillet de to diskurser “retten til at føle sig krænket” og “retten til at må ytre sine holdninger”.

Dette har bevirket at diskussionen om krænkelser bør og skal sammenlignes og sættes op imod andre civile rettigheder, som der kan argumenteres for at der for individets livsførsel i udgangspunktet er mindst ligeså vigtig. Med disse foreløbige ord om Krænkellesdebatten i Danmark in mente vil det berørte spor vedrørende krænkende adfærd blive gransket nøjere i det følgende afsnit. Her vil der blive set nærmere på hvad det egentlig vil sige at blive krænket som individ og med udgangspunkt i disse førnævnte cases fra universitetsverdenen vil der blive analyseret på hvilken rolle manglende anerkendelse i forskellige stadier har i den subjektivt oplevede følelse individet står tilbage med af at føle sig krænket. Denne udredning skal hjælpe med at få rammesat diskussionen om krænkelser i et teoretisk framework og derfra få adskilt de forskellige størrelser i sagerne fra hinanden sådan at der fremover kan blive ført en konstruktiv dialog, som ikke udelukkende beror på ophedede diskussioner uden dybere liggende ræsonnementer.

Tredje kapitel

Krænkelser og anerkendelse udfoldet i analysen af krænkellesdebatten i Danmark

I en beskrivelse af hvad den sproglige vending “at være krænket” begrebsmæssig dækker over er det umuligt at fremkomme med en udtømmende forklaring uden undervejs i processen at inkludere og forklare den begrebsmæssige interdependens mellem at individet føler sig krænket på den ene side og en oplevelse af manglende anerkendelse på den anden. Disse to størrelser er så at sige afhængige

¹⁰⁸dr.dk Søgeord “Blackface”, Mexicanere og en ung blond pige: Seks krænkellessager fra universiteterne” Linje 1-3, Senest besøgt 18-04-2020

af hinanden. I denne undersøgelse kan vi med fordel starte ud med en beskrivelse af hvad termet anerkendelse dækker over. Her drejer det sig om, at hvis man accepterer og tillægger et andet individ at have et sæt af rettigheder – dette kunne være retten til at være selvstyrende – så agter man at handle således at vedkommende vedbliver med at kunne handle frit og have disse rettigheder¹⁰⁹. Der er derfor tale om et almenmenneskeligt psykologisk behov der bliver dækket. Dette ønske individet har for at blive anerkendt gør sig gældende i sociale relationer og samfundsmæssige sammenhænge, og hvis det ikke bliver mødt kan den enkelte ende med at have en negativ opfattelse af deres eget værd og selvfølelse.¹¹⁰ Hvis denne opnåelse af anerkendelse hos individet ikke finder sted kan det medføre denne oplevelse af at “føle sig krænket” fordi personen på visse eksistentielle nøglepunkter ikke har opnået en tilfredsstillende grad af anerkendelse. Med denne ridser i overfladen af substansen i dette begrebsmæssige par vil der i det følgende blive dykket ned i Axel Honneths værk *Kamp om anerkendelse* der forklarer denne sammenhæng på et mere dybereliggende plan.

3. Introduktion til Axel Honneth

Axel Honneths (f.1949) værk *Kamp om anerkendelse - Sociale konflikters moralske grammatik* bliver betragtet som hovedværket i hans forfatterskab. Allerede ved den første publicering i 1992 vakte bogen stor opsigt. I dette formåede han ved hjælp af teoretiske rekonstruktioner at beskrive nye former for sociale patologier og herfra lægge et nyt fundament til en normativ samfundsteori om, at søgen på anerkendelse kan forklares som en kamp¹¹¹. I værket kan man se en filosofisk antropologisk tilgang til spørgsmålet om anerkendelse. Dette ses ved, at der ifølge ham ikke kan udvikles en sund og afbalanceret identitet hos individet uden at dets behov for anerkendelse er mødt. Teoretisk bygger Honneth på en rekonstruktion af Hegels tidlige Jena-skrifter og denne førnævnte antropologiske påvirkning er funderet i Donald W. Winnicotts objektrelationsteori samt George Herbert Meads socialpsykologi¹¹². Honneth er i så vidt ikke synderligt interesseret i indholdet i det specifikke kontekstuelle liv, men søger snarere en markør og afgrænsning af de formelle forudsætninger, som der ifølge ham med nødvendighed må være til rådighed for at individet kan opnå selvrealisering.

Essensen af dette er derfor, at mens et partikulært ideal om det gode liv ændrer sig historisk, så vedbliver de underliggende formelle betingelser med at eksistere¹¹³. Denne formalisering af de strukturelle forudsætninger for anerkendelse kommer til udtryk hos Honneth ved en skitsering af tre anerkendelsessfærer; 1) privatsfæren, der drejer sig om familien, venskaber og andre nære relationer, 2) den retslige sfære, som omhandler juridiske og retslige anliggender og 3) den

¹⁰⁹plato.stanford.edu Søgeord “Recognition” Linje 1-7, Senest besøgt 20-04-2020

¹¹⁰Ibid, Linje 7-19, Senest besøgt 20-04-2020

¹¹¹Honneth, 2006, s. 7

¹¹²Ibid, s. 7-8

¹¹³Ibid, s. 9

solidariske sfære, som handler om politiske, kulturelle, arbejdsmæssige og sociale relationer i disse kontekster¹¹⁴.

Som vi skal se yderligere udfoldet gennem dette kapitel kan en utilstrækkelig tilfredsstillelse hos individet i hver af disse sfærer vise sig problematisk i forhold til en oplevet følelse af krænkelse. Udover dette vil de interne relationer imellem hver af disse sfærer også blive gransket nøjere idet sfærerne er gensidigt afhængige af hinanden, og at en utilstrækkelig opfyldelse af behovet for anerkendelse i en af sfærerne kan påvirke de andre. Førend denne undersøgelse kan tage fart vil der kort blive set på hvorledes Honneths teori placerer sig i den videnskabelige diskussion af anerkendelsespolitik i samfundet. På trods af Honneths analyse af de underliggende strukturer i anerkendelsesrelationerne tjener et fyldestgørende formål i beskrivelsen af entydige og klare kategorier for disse relationers indbyrdes forhold kan visse punkter i hans teori ikke undgå sig kritik. Et af disse kritikpunkter finder vi hos Zygmunt Baumann, som i modsætning til blandt andre Nancy Fraser og Honneth ikke opererer med lige så nagelfaste og tydelige kategorier for anerkendelse. Ifølge ham kan denne "teoretiske anerkendelsesvending"¹¹⁵ føre til, at de der sidder med magten til at definere grænserne for kategorierne samtidig kan konstruere anerkendelseshierarkier.

Disse opstillede sociale hierarkier kan således hæmme forestillingen om, at sådanne strukturelle forestillinger om anerkendelse er ubetinget positivt og vil åbne op for, at flere vil opleve at blive respekteret for deres færdigheder, talenter og præstationer¹¹⁶. Baumanns pointe er således, at denne definitionsmagt, som fåtallet der har magten besidder, kan ende med blot at gendrive hvad der vil give status i et givent samfund. Med disse metateoretiske indvendinger udfærdiget og noteret vil der i den videre færd blive redegjort mere indgående for de teoretiske strukturer der ligger til grund for Honneths fremstilling af anerkendelsesbegrebet.

3.1 De tre intersubjektive anerkendelsesmønstre

Kærlighed, ret og solidaritet

I det følgende vil Honneths skitsering af de tre anerkendelsessfære blive gennemgået. Efter gennemgangen af hvad der konstituerer de tre forskellige sfærer vil der følge et afsnit hvor der vil blive set nærmere på hvilke konsekvenser det kan have ikke at blive anerkendt i hver af disse kategorier. Dette kan komme til udtryk i form af en følelse af ringeagt og krænkelse, som der vil blive undersøgt mere eksplicit. Idéen med denne gennemgang er at analysere bevæggrundene for

¹¹⁴Ibid, s. 11

¹¹⁵Jacobsen, Hviid, Michael, Willig, Rasmus, *Anerkendelsespolitik*, 2008. s. 13. For uddybning af dette stærkt politiserede emne om den "teoretiske anerkendelsesvending" se Indledningen s. 9-15. Her bliver Charles Taylors, Nancy Frasers, Axel Honneth og Zygmunt Baumanns respektive positioner til problemstillingen fremstillet. Af formåls mæssige årsager i forhold til specialets emne bliver denne videnskabelige disputs kun fremstillet i kondenseret form.

¹¹⁶Ibid, s. 13

den oplevede følelse af krænkelser, som vi har set udfoldet i debatten om krænkelser på de danske universitetsinstitutioner og gengivet i mediernes dækning. For at afrunde den overordnede teoretiske retning Honneths teori omhandler vil der blive perspektiveret til hans begreber om *Usynlighed*, *Se igennem* og *Synlig* i hans værk *Behovet for anerkendelse*¹¹⁷. Denne gennemgang skal hjælpe med at kunne forholde hans lettere abstrakte analyse mod en praktisk virkelighed og hjælpe med at give konkrete eksempler, som kan koble de teoretiske rammer til krænkelssagerne på de danske universiteter.

3.2 Det første intersubjektive anerkendelsesmønster

Kærlighedssfæren

I den første af Honneths kategorier har vi at gøre med følelsesmæssige primærrelationer¹¹⁸. Definitionen af sådanne relationer har ikke udelukkende karakter af at være intime seksuelle forhold, men skal endvidere forstås ved en udvidelse af begrebet til alle følelsesmæssige bånd mellem personer i alt fra det erotiske parforhold, det interne forhold mellem børn og forældre til venskabelige relationer. Ydermere går forældre-barn relationen langt forud for parforholdet og er derfor også mere basalt i forhold til identitetsudviklingen. Honneth beskriver primærrelationer i detaljen på følgende vis:

*“(...) at de følelsesmæssige primærrelationer beror på en prekær balance mellem selvstændighed og afhængighed. Psykoanalysens beskæftigelse med den tidlige barndoms interaktion har afdækket den følelsesmæssige binding som en proces, der kun kan lykkes, hvis det er muligt at opretholde et spændingsforhold mellem symbiotisk selvopgivelse og individuel selvhævdelse. Derfor er forskningen i objektrelationen velegnet til at gøre kærligheden forståelig som et interaktionsforhold, der ligger til grund for et bestemt, gensidigt anerkendelsesmønster.”*¹¹⁹

Dette gensidige anerkendelsesmønster er en vigtig brik i individets selvudvikling. I den tidligste barndom lærer barnet at knytte sig til andre personer ved disse primærrelationer og denne evne til at opgive ens egen selvhævdelse med henblik på at kunne indgå i relationelle kærlighedsforhold i romantisk, venskabelige og familiært øjemed livet igennem. Denne evne til at kunne binde sig til andre mennesker i interpersonelle relationer sker derfor på baggrund af moderens¹²⁰ og barnets interne relation der fører til følelsesmæssig binding. Det er netop med afsæt i denne følelsesmæssige relation til andre personer, at barnet lærer at iagttage og opfatte sig selv som et selvstændigt subjekt¹²¹. Denne udvikling sker i et gradueret tempo ved overgangen fra forskellige faser i barnets liv og relation til moren der sker ved en sammensmeltningsoplevelse¹²².

¹¹⁷Honneth, A, *Behovet for anerkendelse*, 2003, s. 98-117

¹¹⁸Honneth, 2006. s. 130

¹¹⁹Ibid, 131. Linje 26-35

¹²⁰Honneth benytter i værket “moderen” i angivelsen af omsorgspersonen. I den nutidige kønspolitiske debat vil den korrekte benævnelse snarere være den “primære omsorgsperson” uagtet hvilket køn denne person har.

¹²¹Honneth, 2006. s. 132-133

¹²²Ibid, s. 143

Denne graduerede udvikling fremkommer i stadier 1) *absolut afhængighed*¹²³ hvor moren og barnet ikke kan foretage individuelle grænsedragninger. De er med andre ord i ét med hinanden¹²⁴. Efter dette stadie kommer 2) *relativ afhængighed*¹²⁵. Her udvikles evnen til “at være sig selv i en fremmed”¹²⁶ der danner basis for dannelsen af et jeg der nærer sin opfattelse af selvforståelse i mødet med den fremmede i en kærlighedsrelation, i dette tilfælde barnets indbyrdes forhold til moderen. Denne tilstand af relativ afhængighed overgår til en mere konstant størrelse i takt med barnet bliver ældre og modnes i sin egen personlige udvikling. Sammensmeltningsoplevelsen i det interaktionsmønster der foregår mellem moderen og barnet vil ifølge Honneth danne grobund for at individet i voksenlivet vil kunne danne vellykkede følelsesmæssige bindinger til andre mennesker¹²⁷. Denne symbiose mellem afgrænsning og grænseudvidelse der pågår i mor-barn relationen er kimen for kærlighedsforholdet, som sker på baggrund af en gensidig desillusionering¹²⁸. Fundamentalt set bunder ethvert kærlighedsforhold – enten mellem venner og elskende eller forældre og børn – i forudsætninger som individet ikke selv kan styre og er herre over. Fordi der i kærlighedsforholdet er tale om sådanne umiddelbare positive impulser kan der ikke efter forgodtbefindende øges i antallet af interaktionspartnere udover de sociale primærrelationer. Individet er så at sige ikke selv herre over det. Overordnet set er denne individueringsprocess der finder sted i *kærlighedssfæren* en forudsætning for, at personer kan indgå i det offentlige liv senere i deres tilværelse. Det er nemlig med afsæt i den symbiotiske binding, hvor man *afgrænser* sig i forhold til hinanden, at *selvtilliden* opstår hos individet der gør det i stand til at have en grad af autonomi der anses som en forudsætning for at kunne indgå i offentlige relationer i samfundet¹²⁹. Med disse foreløbige ord om kærlighedssfæren tilendebragt vil der i det næste blive set nærmere på det næste anerkendelsesmønster i form af *retssfæren*.

3.3 Det andet intersubjektive anerkendelsesmønster

Retssfæren

Anerkendelsesformen i retsforholdet er på stort set samtlige parametre forskelligt fra de bagvedliggende mekanismer der er på færde i kærlighedens anerkendelsesform. På trods af dette kan de to former betragtes som to typer af ét og samme socialiseringsmønstre med grund i at deres logik

¹²³Ibid, s. 135

¹²⁴Ibid, s. 100. Honneth referer her til Winnicotts “*Symbiotiske fællesskab*” der betegner de forskellige tilstande, som mor-barn relationen gennemgår og ikke udelukkende barnets psykiske tilstand. I moderne tider præget af den gældende identitetspolitiske diskurs anses det, som et levn kun at tænke moren (og kvinde-kønnet) som en mulig primær omsorgsperson. På trods af Honneths beskrivelse stammer fra et andet ståsted er det stadig de samme underliggende principper der udspiller sig med hensyn til, at der findes en primær omsorgsperson-barn relation sted i den *absolutte afhængighedsfase*

¹²⁵Ibid. s. 137

¹²⁶Ibid, s. 137, Linje 22-23

¹²⁷Ibid, s. 142-143

¹²⁸Ibid, s. 143

¹²⁹Ibid, s. 146.

kan beskrives ud fra samme gensidige anerkendelsesmekanisme¹³⁰. Den retslige anerkendelse analyserer Honneth med baggrund i Hegel og Meads forudsætninger om, at vi først bliver bevidste om at vi er bærere af rettigheder ved *“En generaliseret andens”*¹³¹ perspektiv på vores normative forpligtelser. Denne vending implicerer at vi anerkender at andre medlemmer er en del af et fællesskab, og denne erkendelse gør os i stand til at forstå os selv som retspersoner og hermed være sikker på at visse krav bliver socialt opfyldt¹³². Èt af de punkter hvor den retslige anerkendelsesform adskiller sig fra strukturen i kærlighedssfæren er, at den udelukkende er et resultat af en historisk process hvor istandsættelsen af kærlighedsformen har karakter af at være universelt forankret. Hovedtermen i forståelsen af den retslige anerkendelse er begrebet *retsperson* der omhandler hvilke universelle moralske principper, som det enkelte individ i samfundet *bør* handle efter og kan blive dømt for overtrædelsen af med udgangspunkt i en for samfundet afstemt norm. Disse moralske principper kommer til udtryk i *retssystemet* der sætter de universaliserbare interesser i system således at undtagelser og afvigelser i handlinger der ikke stemmer overens med normen kan blive sanktioneret. Denne individuelle autonomi er derfor fundamentet i, at retssystemet kan fungere optimalt og tjene almenvellets formål. Hvilken indvirkning disse institutionaliserede retslige rettigheder har for den enkelte beskriver Honneth i følgende formulering:

*“At have rettigheder sætter os i stand til at “ranke os som menneske”, at kunne se andre i øjnene og på en fundamental måde føle sig på lige fod med de andre. At opfatte sig selv som indehaver af rettigheder er at være stolt, ikke på en overdreven, men på en passende måde; det er det minimum af selvrespekt man må have for at kunne være værdig til andres kærlighed og værdsættelse.”*¹³³

Og han opsummerer: *“Hvis vi sætter de hidtidige overvejelser ind i denne kontekst, kan vi drage følgende konklusion: Gennem erfaringen af den retlige anerkendelse er et subjekt i stand til at betragte sig selv som en person, der sammen med de øvrige samfundsmedlemmer har den egenskab, som gør det muligt at deltage i en diskursiv beslutningsproces. Og muligheden for at forholde sig positivt til sig selv på denne måde kan vi kalde <selvrespekt>.”*¹³⁴

Således forklaret gør dette at vi ranker os som mennesker os i stand til at tale med andre på lige fod. Denne evne medfører følelsen af selvrespekt, som er en essentiel egenskab at besidde som individ. Den førnævnte sammenhæng med anerkendelsesformen for kærlighed åbenbarer sig her ved at denne nyvundne selvrespekt gør en i stand til at være værdig til andres kærlighed – i enten venskabelig eller romantisk form – der er afstedkommet ved denne individuelle selvudvikling der har fundet sted i den gensidige anerkendelsesform i kærlighedssfæren såvel som den retslige. Denne egenskab er nødvendig for at kunne deltage i den offentlige debat og heraf kunne være i stand til at indgå i beslutningsprocesserne i samfundet, som der kan ses som en forudsætning for at kunne

¹³⁰Ibid, s. 146-147

¹³¹Ibid, s. 147, Linje 9

¹³²Ibid, s. 147

¹³³Ibid, s. 161, Linje 15-21

¹³⁴Ibid, s. 162, Linje 7-11

indgå i krænkelles- og ytringsfrihedsdebatten på samme vilkår som andre. Som det er blevet antydnet, men ikke udfoldet på et tilstrækkeligt tilfredsstillende niveau endnu er der en sammenhæng mellem den retslige anerkendelse og den sidste af de intersubjektive anerkendelsesmønstre, *solidaritetssfæren* hvor den sociale værdsættelse lader sig komme til udtryk. Denne særegne værdsættelse og den indbyrdes sammenhæng med retssfæren vil vi se nærmere på i følgende.

3.4 Det tredje intersubjektive anerkendelsesmønster

Solidaritetssfæren

I beskrivelsen af den retslige anerkendelse så vi at det handler om at ethvert subjekt uden undtagelse kan gælde som "et mål i sig selv". Hvilket vil sige, at ethvert individ har en etisk i sig boende agtet værdi og er derfor ikke udelukkende reduceret som et middel for at andre personer kan opnå deres opstillede kriterier for deres mål. I solidaritetssfæren ser vi en anderledes tilgangsvinkel i det det her drejer sig om, at graduere et individ og dets værdi i henhold til dets *samfundsmæssige relevans*, som omhandler hvordan samfundet som helhed anerkender den enkeltes individuelle præstationer i henhold til hvilket niveau af værdi samfundet mener disse skaber¹³⁵. I tilfældet med den retslige anerkendelse er der tale om respekten for den enkelte persons frie vilje mens det som påpeget i solidaritetssfæren omhandler en anerkendelse af individuelle præstationer. Konkrete eksempler på disse præstationer kunne være sygeplejersken der høster social anseelse for udførelsen af sit hverv, eller politimanden der anerkendes for de samfundsnyttige funktioner han udfører i form af beskyttelsen af offentlige sikkerhed og bevarelsen af retsstaten¹³⁶. Forskellen mellem de to sfærer træder klart frem: I den retslige anerkendelse er der ikke tale om en graduering af dets lovformeligt givet rettigheder. Mens der i definitionen af den *sociale værdsættelse* implicit ligger en vis målestok til grund for i hvilken omfang et individ mere eller mindre bidrager til et fra samfundet givet endemål¹³⁷. Denne sammenligning mellem den retlige anerkendelse og sociale værdsættelse kan ses udtrykt ved, at mennesket i begge tilfælde bliver respekteret med afsæt i bestemte egenskaber. Den store forskel er imidlertid at den første omhandler almene egenskaber der kendetegner det som en person og gør at det kan indgå i en sammenhæng med andre retspersoner der har samme individuerede rettigheder¹³⁸. I det andet tilfælde ser vi en modsatrettet distinktion; Her handler det ikke om en ensartning af individet i retslig forstand, men snarere om en analyse af hvilke specielle egenskaber den enkelte besidder der med baggrund i disse gør sig i stand til at adskille sig fra andre mennesker i samfundet¹³⁹. De modsatrettede bevægelser der finder sted kan koges ned til de i den retslige forstand *almene* egenskaber individet besidder og i den sociale værdsættelse de *særlige* egenskaber, som enten forsøger at strømline egenskaberne eller adskille og individuere dem.

¹³⁵"Respekt for mennesker" er et gennemgående tema for alle tre sfærer. Selvom samfundet har opsat kriterier for hvordan den enkelte borger bidrager til det for samfundet definerede endemål, som kollektivet af individer ønsker at opnå.

¹³⁶Honneth, 2006. s. 151

¹³⁷Ibid, s. 151-152

¹³⁸Ibid, s. 153

¹³⁹Ibid, s. 153-154

Ligeledes som det var tilfældet for den retslige anerkendelse, kræver den sociale værdsættelse et medium, hvorpå det kan lade sig komme til udtryk:

“For jeget og den anden kan kun værdsætte hinanden som individuerede personer under forudsætning af, at de begge orienterer sig efter sådanne værdier og målsætninger, der over for begge kan markere, hvilken betydning deres personlige egenskaber har for den andens liv.”¹⁴⁰
“(…) kræver denne anden anerkendelsesform således et socialt medium, der må kunne udtrykke subjekternes egenskabsmæssige forskelle på en almen, dvs. en intersubjektivt bindende måde.”¹⁴¹

Dette sociale medium istandsætter denne orientering for alle individer mod fælles værdier og målsætninger på trods af de hver især har forskellige individuerede værdier kan de alligevel qua det sociale medium orientere sig mod et overordnet mål som samfund. *Værdifællesskabet*¹⁴² er derfor det almene sigte hver enkelt stræber efter at indgå i en sammenhæng med. Dette fællesskab implicerer en kulturelt forankret selvforståelse, som ethvert individ respekterer og er en del af. I definition af dette værdifællesskab skal man have sig for øje, at dets målsætning har karakter af at være abstrakt karakteriseret og det er således svært at formulere på en konkret og fyldestgørende facon. Når den enkelte i samfundet realiserer disse fra samfundet givet abstrakte målsætninger opnår man *anseelse*¹⁴³. Der beskriver den omstændighed at man har indgået og gjort sit til disse endemål sker fyldest. Med denne opfyldelse af kriterierne der er givet fra samfundet gør det individet i stand til erkende et nyt selvforhold:

“Den enkelte behøver ikke længere at tilskrive et helt kollektiv den respekt, som det ifølge de kulturelle standarder får for sine præstationer, men kan nu positivt føre dem tilbage til sig selv. Med de ændrede betingelser ledsages erfaringen af social værdsættelse således af en følelsesmæssig tillid til, at man kan præstere noget eller besidde egenskaber, der af de øvrige samfundsmedlemmer anerkendes som noget <værdifuldt>”¹⁴⁴

Denne hos individet oplevede positive værdiskabelse for samfundet er ifølge Honneth afstedkomme ved *“<Symmetrisk> betyder derimod, at ethvert subjekt, uden et kollektivt hierarki, dvs. i kraft af sine egne præstationer og evner, får chancen for at føle sig værdifuldt for samfundet.”¹⁴⁵*

Som vi ser udfoldet i de to citater kan denne oplevede positive følelse af at skabe værdi for fællesskabet spores tilbage til de forudsætninger der blev givet i skabelsen af individets selvforståelse i *kærlighedsfæren*, og vi kan således se hvorledes de tre anerkendelsesmønstre internt hænger sammen i forhold til hvordan personer opnår en følelse af anerkendelse for deres bedrifter i deres liv og levned. På denne måde kan anerkendelse i hver af disse tre skitserede anerkendelsesformer siges

¹⁴⁰Ibid, s. 163, Linje 14-19

¹⁴¹Ibid, s. 164, Linje 6-9

¹⁴²Ibid, s. 164

¹⁴³Honneth, 2006. s. 169

¹⁴⁴Honneth, 2006, s. 172, Linje 24-31

¹⁴⁵Ibid, s. 173, Linje 23-26

at være af afgørende betydning for hvorvidt den enkelte person oplever at have et meningsfyldt liv. Denne sammenhæng er interessant i forhold til diskussionen af krænkelsessagerne på de danske universiteter fordi der kan argumenteres for, at manglen på anerkendelse i disse kategorier kan forklare bevæggrundene for den oplevede følelse af krænkelse hos individerne, som de dernæst har givet afløb for i medierne. Med dette sagt vil der i det afsnit blive set på hvilke konsekvenser det kan have for den enkeltes personlige identitet at blive nægtet anerkendelse.

3.5 De tre former for ringeagtserfaringer

I det følgende vil der blive set på hvilke konsekvenser manglende anerkendelse kan medføre i de tre anerkendelsesformer: *kærlighedssfæren*, *retssfæren* og *solidaritetssfæren*. Grunden til dette er at finde mulige forklaringer til aktualiseringen af krænkelse på de danske universiteter. Til at starte med er det vigtigt at få afdækket hvad begrebet *ringeagt*¹⁴⁶ dækker over. Det betegner det sagsforhold, som finder sted når det enkelte menneske ikke opnår anerkendelse i en af de tre gensidige anerkendelsesformer. Dette er afstedkommet ved sammenhængen mellem individualisering og anerkendelse. Denne sårbarhed er forankret i at ethvert menneskes *mig*¹⁴⁷ i en vis udstrækning afhænger af andres bekræftelse, og, at en undladelse af en sådan opbakning kan potentielt set ødelægge den personlige identitet. Oplevelsen af ringeagt givet sig til kende i forskellige former, alt afhængig af i hvilken anerkendelsesform det forekommer i, som vi kan betragte i nedenstående¹⁴⁸.

1. Overgreb

Den mest elementære form for menneskelig nedværdigelse er hvis man med magt fratager et individ muligheden for at kunne disponere over sin egen krop. En sådan foretagelse vil kunne bevirke en oplevelse af ydmygelse hos individet, der potentielt set kan være destruktiv i et individs praktiske selvforhold¹⁴⁹. I sådanne tilfælde er det ikke nødvendigvis den fysiske smerte der forvolder mest skade, men derimod den psykiske. Det er fordi vi gennem *kærligheden* får etableret tillid til at man autonomt kan holde styr på sin egen krop. Anerkendelsen man fratages her gør, at man risikerer varig skade i ens praktiske selvforhold, *selvtilliden*¹⁵⁰. En ringeagt i denne form går under betegnelsen *den psykiske død*¹⁵¹ fordi handlingen går ind og ødelægger visse vigtige mentale kapaciteter hos individet. I en perspektivering til de danske krænkelsessager er det svært at argumentere for og påpege, at kritikken der er givet afløb for i dem bunder i en ringeagt af

¹⁴⁶Ibid, s. 175

¹⁴⁷Ibid, s. 175

¹⁴⁸For en visualisering af anerkendelsesformerne og ringeagtsformerne se s. 174 "*De sociale anerkendelsesforholds struktur*"

¹⁴⁹Honneth, 2006. s. 176-177

¹⁵⁰Ibid, s. 177. Begrebet bruges til at beskrive de psykologiske konsekvenser individet oplever efter at have været offer for mishandling og voldtægt.

¹⁵¹Ibid, s. 179

kærligheden gennem fratagelsen af at kunne disponere over sin egen krop gennem tortur og voldtægt. På trods af dette skal det forblive usagt hvorvidt personer der fremsiger kritikken har lidt under en manglende anerkendelse af kærlighedsforholdet, som har afstedkommet et mislykket selvforhold i kærlighedssfæren. Det kan sagtens være at visse af personer lider under et manglende og ødelagt praktisk selvforhold i selvtilliden, men det er svært at sandsynliggøre et plausibelt årsag-virkningsforhold i dette henseende. Det er svært at finde argumenter for, at de danske universitetsinstitutioner har opsat en generel struktur hvorved den enkelte gennem fysisk frarøvelse af rettigheden til at kunne disponere over egen krop har støttet op om at facilitere et manglende praktisk selvforhold i kærligheden. Hvis en sådan ringeagt har fundet sted vil det med andre ord ikke være institutionerne der har været skyldige med baggrund i de faktuelle omstændigheder i sagerne. Selvom det i Honneths teori ligger som en præmis, at allerede eventuelle mislykkede relationer i barndommen kan spille ind på den måde, hvorpå individet senere i livet indgår i sociale og retslige sammenhænge, så vil det i nærværende analyser af konkrete cases være svært at tage højde for denne præmis, fordi vi ikke kan have viden om dette i forhold til den enkelte.

2. *Fratagelse af rettigheder*

I modsætning til den første ringeagt der omhandlede fysisk mishandling af et subjekt er der i denne tale om en nedværdigelse af den enkeltes *moralske selvrespekt*¹⁵². Nægtelsen af denne selvrespekt fører til:

*”At blive nægtet socialt gældende retskrav er ensbetydende med en krænkelse af ens intersubjektivt nærede tillid til, at man er anerkendt som et subjekt med moralsk dømmekraft.”*¹⁵³

Dette tab af selvrespekt har den konsekvens, at man taber muligheden for at indgå i lige forhold med andre interaktionspartnere. Med andre ord fratages man ens civile rettigheder fordi man ikke længere betragtes som et væsen der besidder moralsk dømmekraft, som fører til *den sociale død*¹⁵⁴. I øvrigt skal det påpeges, at denne ringeagt er historisk variabel fordi opfattelsen af hvad det vil sige at være moralsk tilregnelig har ændret sig gennem tiden¹⁵⁵. Hvis vi analyserer krænkelsessagerne på de danske universiteter med udgangspunkt i denne ringeagtsform finder vi frem til en række interessante iagttagelser. I sagerne “Blackface”, “Mexicanerfest på jurastudiet” og “Ordet “Neger” i undervisningen”¹⁵⁶ er tilsyneladende dem der illustrerer en nægtelse af denne rettighed bedst. I ingen af sagerne er der i streng forstand tale om en nægtelse af civile rettigheder fra den danske stat, som i denne sammenhæng er den eneste instans der på legitim vis ville kunne fuldføre en frarøvelse

¹⁵²Ibid, s. 177

¹⁵³Ibid, s. 178, Linje 6-9

¹⁵⁴Ibid, s. 179. Honneth bruger eksemplet med slaver der er frataget deres rettigheder for at vise hvilken betydning det kan have at være udsat for denne type ringeagt.

¹⁵⁵Ibid, s. 178

¹⁵⁶Se kapitel “2.1 Overblik over krænkelsessager på universiteterne i Danmark” under afsnittene “Blackface”, “Mexicaner fest på jurastudiet” og “Ordet “neger” i undervisningen” for en faktuel gennemgang af de tre krænkelsessager.

af juridiske rettigheder for den enkelte. Selvom denne omstændighed bevirker, at der ikke med afsæt i Honneths terminologi er tale om en fuldbyrdet ringeagt af retsforholdet kan der alligevel argumenteres for, at de tre sager illustrerer en hypotetisk forestilling om, at hvis denne slags krænkelse ikke i tide bliver italesat *kan* det have den konsekvens, at en krænkelse af retsforholdet på et senere tidspunkt vil være tilfældet. På denne måde symboliserer de tre sager en forestillet krænkelse af retsforholdet ved at der i de tre tilfælde er tale om et fokus på en racistisk forhistorie. I det første tilfælde med "Blackface", hvor vi ser en arketyperiske fremstilling af sorte individer, som tilbagekalder reminiscenser af en historisk tyngt virkelighed hvor den sorte mand var reduceret til blot at være en handelsvare i slavehandelen på det afrikanske kontinent hvorom det kan siges, at der i den grad var tale om en krænkelse af retsforholdet. Hvis vi dernæst ser på de konsekvenser sagen om "Mexicanerfest på Jurastudiet" fik kan vi iagttage, at deres temafester med Indianere med videre måtte forbydes. På samme vis som i forrige sag er der tale om historisk tyngt sagsforhold, som man fra institutionens side prøver at gøre et opgør med ved at lave et forbud mod temafester med denne slags krænkende indhold.

3. *Nedværdigelse*

I den sidste form for ringeagt finder vi en nedvurdering af en persons sociale værdsættelse i form af dens evne til selvrealisering inden for et samfunds kulturelle horisont. Manglen på dette fører til at subjektet mister tiltroen til at deres evner kan tillægges social værdi¹⁵⁷. Tabet implicerer at deres måde at leve på ikke kan tilføre positiv betydning for det fællesskab de er en del af. Der er altså tale om at ens personlige selvværdsættelse bliver nedvurderet. Denne form for ringeagt er specielt interessant for undersøgelsen af krænkelsessager fordi der her kan være tale om den sociale anseelse et individ oplever i kraft af udøvelsen af en funktion i forbindelse med en profession, men det er der langt fra altid. I sagen "*Ung blond pige*" *morgensang-sagen - Afsyngning af en sang fra den danske højskolesangbog*"¹⁵⁸ fra Copenhagen Business School ser vi eksempelvis en udenlandsk forsker, som føler sig forbigået og ekskluderet i den arbejdsmæssige relation, som hun indgår i og er en del af på institutionen. Denne oplevede følelse af krænkelse hun erfarer har yderligere oprindelse i det faktum, at der ved afsyngningen af sangen er tale om en dansk indlejret kulturel horisont, som hun qua sit udenlandske ophav hverken er eller føler sig som en del af. Den efterfølgende ringeagt i tabet af dette fører til, at forskeren kun kan henvise sit kulturelle tab til sig selv som enkeltperson fordi det ikke længere er kollektive egenskaber der er tale om, men derimod individuelle muligheder¹⁵⁹.

Begrebet der betegner denne udvikling er *krænkelser*¹⁶⁰. Hun kan således være fyldt op med en følelse af skam og foragt over på uretfærdig vis at være blevet nægtet social anerkendelse og anerkendelsen af disse forhold er vigtig for, at den enkelte kan have et vellykket forhold til sig selv¹⁶¹. Forskerens

¹⁵⁷Ibid, s. 179

¹⁵⁸For udredning af faktuelle omstændigheder i sagen henvises til: indeværende speciale under afsnittet "*Overblik over krænkelsessagerne på universiteterne i Danmark*" under "*Ung Blond pige*" - *Afsyngning af en sang fra den danske højskolesangbog*"

¹⁵⁹Ibid, s. 179

¹⁶⁰Ibid, s. 180

¹⁶¹Ibid, s. 180

potentielle oplevede følelse af uformåen i denne dansk kulturelle sammenhæng bliver derfor vendt indad til hendes indre bevidsthedsliv, og manglen på anerkendelse fra den sociale gruppe på hendes arbejdsplads bliver til en oplevelse af nederlag som enkeltperson ved, at hun oplever ikke at slå til i den arbejdsmæssige sammenhæng. Der kan således argumenteres for, at det primært er med udgangspunkt i solidaritetssfæren vi kan tale om reelle ringeagtserfaringer i forhold til de seks krænkelssager, som fokus er rettet mod i denne afhandling. Dette kan perspektiveres til et utal af krænkelssager i Danmark, hvor der i mange af tilfældene er tale om samme principielle følelser af udelukkelse fra et kulturelt betinget fællesskab, som individer med en anden kulturel baggrund ikke er en del af. Med disse betragtninger om de tre ringeagtsformer tilendebragt vil der i det følgende blive set på hvilke sociale konsekvenser en manglende anerkendelse i de tre former kan have i form af aktive handlinger fra personer og grupper i samfundet.

3.6 Den sociale kamp om anerkendelse

Når individet nægtes anerkendelse i hver af disse tre kategorier kan dette udløse et behov hos den enkelte til at udføre en *aktiv handlen* for at genvinde muligheden for på denne måde at opnå et vellykket selvforhold¹⁶². Årsagen til dette virkningsforhold tager sit afsæt i, at mennesket ikke er i stand til at reagere følelses neutralt på krænkelser der bliver begået enten ved fysisk mishandling, nægtelse af rettigheder eller nedværdigelse¹⁶³. Den aktive handlen sonderer ikke på hvilke måder denne oplevelse af krænkelser lader sig komme til udtryk på. Modstanden kan således komme til udtryk på både voldelige eller ikke-voldelige måder. Ydermere bliver der ikke differentieret i hvilke midler der gøres brug af og der kan være tale om både materielle eller symbolske virkemidler¹⁶⁴. Typisk vil sådanne kampe være afstedkommet fra ét enkelt individs forståelseshorisont, som dernæst har potentialet til at tale på vegne af en større gruppering af individer der rummer samme oplevelse af ringeagt. Førend dette kan lykkes skal vedkommende kunne fyldestgørende formulere, at den ringeagtserfaringen ikke udelukkende er noget der vedrører det enkelte *jeg*, men er gjort af en *kollektiv semantik* der angår en større kreds af subjekter¹⁶⁵. Når og hvis dette viser sig succesfuldt har det potentialet til at medføre en *subkulturel fortolkningsramme* hvor de indtil da isolerede private ringeagtserfaringer samlet set udgør det moralske motiv der fører til en kamp om anerkendelse¹⁶⁶. Hvis vi perspektiverer denne italesættelse af anerkendelsens aktive handlen til de tidligere i specialet gennemgåede krænkelssager fra universiteterne i Danmark er der interessante forhold på færde. Der kan argumenteres for, at de implicerede aktører der oplever en følelse af krænkelse i sagerne skaber furor i forsøget på at oprette et vellykket selvforhold, som der givet forskellige omstændigheder er blevet tabt. Denne modstand giver sig primært til udtryk ved civiliserede og ikke-voldelige udtryksformer; debatindlæg, indsendelse af klager til ledelsen og generelt sobre undersøgelsesforløb, men vi ser imidlertid en enkelt afstikker i den seneste sag om

¹⁶²Honneth, 2006. s. 183.

¹⁶³Ibid, s. 183-184

¹⁶⁴Ibid, s. 209

¹⁶⁵Ibid, s. 210

¹⁶⁶Ibid, s. 210-211

“Nej til identitetspolitik”¹⁶⁷ hvor Cille og 15 andre studerende fik deres valgplakater revet ned. På trods af at der med disse plakatnedrivninger ikke er tale om en grov udøvelse af vold er den stadig bemærkelsesværdig set i forhold til de andre sager. Som det tidligere er blevet belyst i specialet er denne sag den seneste i rækken af krænkelsessager på de danske universiteter og kan ses som en slags modreaktion mod det øgede fokus i debatten på køns- og identitetspolitiske spørgsmål. I sagen er der ligeledes som i de andre sager tale om en aktiv handlen i en kamp om anerkendelse, og dette foregår på begge sider: Både dem der satte valgplakaterne op, men også hos dem der efterfølgende rev dem ned igen.

3.7 Skismaet mellem usynlighed og synlighed

Hvorledes dette behov for anerkendelse manifesterer sig vil der i det følgende blive set på ved at tage udgangspunkt i Axel Honneths *Behov for Anerkendelse*¹⁶⁸ fra 2003 hvori de teoretiske rammer om anerkendelsens natur bliver perspektiveret til Ralph Ellisons jeg-fortæller i romanen *Usynlig Mand* fra 1952.

I prologen til romanen fremgår det, at hovedpersonen føler sig *usynlig* og *set igennem* af de andre personer i fortællingen. Adspurgt hvorledes dette kan finde sted svarer personen, at det må være fordi der i bygningen af det indre øje hos de andre personer er en indre disposition til stede der ganske enkelt ikke gør dem i stand til at opfatte vedkommende. Senere i romanen fremgår det at denne jeg fortæller er sort i huden, mens de førømtalte bipersoner bliver omtalt som hvide. Denne beretning aktualiserer denne mangel på en indre disposition til at kunne erkende hans tilstedeværelse og udgør en subtil form for racistisk ydmygelse¹⁶⁹. Honneth præciserer denne italesættelse af problematikken ved:

*”En form for usynliggørelse, nemlig en laden forsvinden, som åbenlyst ikke har noget at gøre med den fysiske ikke-tilstedeværelse, men med ikke-eksistens i en social betydning.”*¹⁷⁰

Denne sociale ikke-eksistens beror på en aktiv stillingtagen til bevidst ikke at ville give til kende at de registrerer mandens eksistens. Dette utilfredsstillede behov for *synlighed* hovedpersonen oplever lader sig give til kende ved at han igen og igen igennem historien forsøger at lange ud for på denne måde at provokere de andre til at erkende hans tilstedeværelse¹⁷¹. Som vi har set det behandlet i det foregående afsnit er det de tre anerkendelsesmønstre der er på færde i erkendelsen af hvorvidt et subjekt opfattes som synlig eller usynlig. Ifølge Honneth lader disse sig give til kende ved ekspressive kropshandlinger. Den moralske beredvillighed hos den enkelte i stillingtagen til andre individer lader sig fysisk manifestere ved gestikulationer. Kropshandlinger kunne være, at en person smiler kærligt, rækker hånden velvilligt frem eller nikker med hovedet. Fra dette kan vi se

¹⁶⁷For uddybning af denne historie se indeværende speciale og kapitlet “Eksempler på krænkelsesdebatten i Danmark”

¹⁶⁸Honneth, 2003

¹⁶⁹Ibid, s. 98-99

¹⁷⁰Ibid, s. 98, Linje 19 - s. 99, Linje 1-2

¹⁷¹Ibid, s. 101-102

sammenhængen mellem de ekspressive udtryk og de gensidige anerkendelsesmønstre fordi de faciliterer hvorvidt det myntede adressat for udtrykkene er henvendt til kærlighedssfæren, retssfæren eller solidaritetssfæren¹⁷². For at vende tilbage til hovedpersonen i Ralph Ellisons roman der oplever denne sociale usynlighed fra hans medmennesker forklarer Honneth denne mangel på at føle sig anerkendt ved følgende:

“For så vidt er den sociale usynlighed, som hovedpersonen i Ralph Ellisons roman lider under, resultatet af en deformation af denne menneskelige erfaringsevne, som anerkendelsen er bundet til - eller som forfatteren siger, “<Et problem vedrørende bygningen af deres indre øjne, de øjne, med hvilke de betragter virkeligheden gennem deres fysiske øjne>.”¹⁷³

Der bliver altså draget en sammenligning til, at ens indre øje af uransagelige årsager kan være ødelagt på samme vis som ens fysiologiske øje kan lide fysisk skade og være ikke funktionsdygtig. Yderligere kan det betragtes, at denne manglende evne til at anerkende et andet menneske ikke nødvendigvis er udtryk for en ond vilje eller en form for skadefro, måske snarere tværtimod. Den måde hovedpersonen i Ralph Ellisons roman reagerer på, at i kraft af han bliver nægtet anerkendelse kan benyttes til at anskueliggøre bestemte underliggende adfærdsmønstre, som kan hjælpe med at beskrive de motiver der ligger til grund for hovedaktørernes handlingsmønstre i kränkelsessagerne på de danske universiteter. På samme vis som jeg-fortælleren i romanen forsøger at fremprovokere en reaktion hos sine interaktionspartnere i håbet om at blive set og anerkendt kan vi se et lignende mønster i sagerne om krænkelser. Her kan vi se de ekspressive kropshandlinger give sig til udtryk i form af vrede mails, læserbreve og andre kanaler i medierne, om end der ikke nødvendigvis i alle sagerne er tale om konkrete kropslige handlinger, så er der i disse meningstilkendegivelser gennem det skrevne ord indlejret bestemte undertrykte og i den grad ekspressive handlingsmanifestationer, der kan tolkes i retningen af at give afløb for manglende anerkendelse.

Nu hvor der er blevet set på de ekspressive manifestationer hos afsenderne for kritikken af krænkende adfærd, vil det virke naturligt at se nærmere på den anden side af lejren og forsøge at give et indblik i hvilke bevæggrunde der er til stede hos de personer der tilsyneladende krænker andre mennesker med deres adfærd. På samme vis som i fortællingen om de krænkende personer i Ralph Ellisons roman fra 1952 er denne manglende erkendelse af andre subjekter i kränkelsessagerne ikke nødvendigvis situeret i et ondt motiv. Deres “indre øjne”, som udgør startpunktet for deres erkendelse af andre subjekter er underlagt samme manglende funktion i forhold til at fungere optimalt i anerkendelsen af andre. Afledt af dette er der nødvendigvis ikke tale om at de ikke *vil erkende* de andres eksistens i sagerne, men derimod er der tale om at deres psykiske konstitution såre simpelt ikke *er i stand til erkendelsen* i samme principielle fysiologiske forstand, som et blindt menneske ikke har mulighed for at erkende verden gennem sanseindtryk ved brug af synet. På samme måde som Honneths beskrivelse af de ekspressive kropshandlinger kan hjælpe med at problematisere krænkende adfærd vil det i samme anledning kunne blive beskuet som en del af løsningen i forhold til konstruktive forsøg på at oplyse om og italesætte den underliggende tematik

¹⁷²Honneth, 2003. s. 110-113

¹⁷³Ibid, s. 117, Linje 24-30

om kampen om anerkendelse, som der til bestandighed er et gennemgribende vilkår i de enkelte individers livsverden. Afkodningen af hinandens ekspressive kropshandlinger i form af fysisk kontakt vil være behjælpelig for opponenterne i debatten med henblik på at istandsætte hvilket niveau af moralsk beredvillighed de hver især skal tillægge hinanden i diskussionen af adfærd der har potentialet til at virke stødende overfor bestemte individer eller grupperinger. Hvilket niveau af anerkendelse der vil være tale om i sådanne interaktioner ser vi ifølge Honneth udtrykt ved:

“Om nogen kærligt smiler eller kun hilser respektfuldt”¹⁷⁴ “(...) De fleste kropshandlinger udtrykker forskellige værdier, som interaktionspartneren altid formår at repræsentere for subjektet: Om adressaten bliver anset for værdig til kærlighed, agtelse eller solidaritet (...)”¹⁷⁵

Med Honneths pointe in mente ville en opbyggelig dialog imellem opponenterne i krænkelssagerne med fordel kunne finde sted ansigt til ansigt, frem for gennem de efterhånden sædvanlige platforme til meningstilkendegivelser der er faciliteret i det digitale univers i form af blogs, mails og andre elektroniske applikationer. Ved en mere traditionel og analog tilgang ville de værdier som subjekterne besidder således kunne blive repræsenteret på en mere direkte facon interaktionspartnerne imellem. I kraft af, at de ekspressive kropshandlinger bliver udtrykt i dette nye fokus på fysisk kontakt kan det forhåbentlig afstedkomme, at subjekterne i diskussionerne lettere kan afkode hinanden, og, at de derfor ikke i samme omfang *taler forbi hinanden*, men derimod *taler til hinanden* grundet det forhold at det er tilgængeligt at dechiffrere i hvilket af de tre gensidige anerkendelsesmønstre den modsatte part i interaktionen er beredvillig til at indgå i. Denne slags tilgang til hvorledes vi diskuterer ville gøre interaktionspartnerne i stand til at forstå de tankemønstre og bagvedliggende ræsonnementer, som ligger til grund for hvorfor modparten mener noget givent i en given sag omhandlende krænkede følelser og adfærd. Endvidere betyder dette, at man vil kunne forstå intentionerne bag handlingerne og ikke blot være henvist til en iagttagelse af handlingernes konsekvenser uden yderligere forklaring. Man ville derfor kunne sætte sig i den andens sted og på denne måde kunne få et indblik i de mellemregninger der er gået forud for et andet subjekts konklusioner i dette henseende.

Imidlertid skal det pointeres, som vi har set det udfoldet tidligere i afsnittet om kærlighedssfæren, at hvis det gensidige anerkendelsesmønster ikke har fundet sted i mor-omsorgspersons relationen tidligt i et individs opvækst, så er det svært at se på hvilken måde dette ville kunne rettes op for senere i livet fordi der kan argumenteres for, at der er tale om uoprettelig skade, såfremt denne relation ikke har udfoldet sig på en fyldestgørende måde. Med andre ord er der tale om en periode af et menneskes liv, hvori disse indre dispositioner lader sig udvikle, og at enten en succesfuld opnåelse af disse mål eller en fornægtelse af samme, vil kunne give individet et efterslæb i voksenlivet, som kan påvirke vedkommendes relation til andre livet igennem. Denne fremgangsmåde vil nok ikke kunne skabe fælles forståelse og enighed i samtlige krænkelssager, hvis i nogen overhovedet, men det ville i det mindste kunne gøre diskussionen af sagerne i den

¹⁷⁴Honneth, 2003, s. 112, Linje 27-28

¹⁷⁵Ibid, s. 112, Linje 31-32 til s. 113, Linje 1-2

offentlige debat mindre følelsesbetonet, irrationelt og ophedet, som kan betragtes som en sejr i sig selv.

Delkonklusion af tredje kapitel

Krænkelser og anerkendelse udfoldet i analysen af krænkelserdebatten i Danmark

Efter afklaringen af Axel Honneths begreb om anerkendelse i hans værk *Kamp om Anerkendelse* har vi undersøgt og fundet en indfaldsvinkel til diskussionen af de seks krænkelssager på de danske universiteter, som tager udgangspunkt i en teoretisk metodisk gennemgang af hvilke bagvedliggende mekanismer der er på færde i italesættelsen af krænkende adfærd i den offentlige debat. Vi har således kunne betragte, at de krænkedes forrang med afsæt i en følelse af ringeagt i de enkelte sager er meget forskellige. Denne forskellighed har en medfølgende kompleksitet over sig, og det har derfor været svært at påpege én singulær årsag til *hvorfor* disse krænkede følelser har lader sig komme til udtryk på en ekspressiv facon og afledt af dette ikke mindst *hvordan* man fremadrettet bør diskutere disse sager på en opbyggelig måde. Uagtet disse omstændigheder er der imidlertid en ting der står lysende klart for beskueren: Resultatet af manglende anerkendelse i de tre sfærer har i den offentlige debat i Danmark medført en kamp om anerkendelse i Honneths optik. Denne kamp har ladet sig manifestere i den konkrete virkelighed ved brug af digitale platforme primært ved de elektroniske kommunikationsredskaber internettet har frembragt. Afledt af dette er der fundet frem til, at debatten i fremtiden med fordel også kunne foregå analogt, således hensigterne, samt de underliggende motiver, i higen efter anerkendelse, bliver blotlagt. Dette vil medføre at interaktionspartnerne nemmere kan dechifrere hinandens intentioner i de konkrete samtalsituationer og bevirke hvilket niveau af beredvillighed den anden samtalepartner er indstillet på. Forhåbentlig vil en sådan ny konstitution af samtaleklimaet afstedkomme et større omfang af gensidig anerkendelse debattørerne imellem således ingen af parterne i diskussionen står tilbage med en følelse af at have en uforløst sag.

I det følgende fjerde og i denne afhandling sidste kapitel vil blikket blive rettet mod den overordnede diskussion af på hvilke måder ytringsfriheds- og krænkelserdebatten i Danmark kan siges at være sammenstillet og hænge sammen. Her vil delkonklusionerne fra kapitel 1, 2 og 3 blive opremset med henblik på at belyse hvorvidt der i denne sammenhæng er tale om internt afhængige eller uafhængige genstandsfelter og dernæst i hvilket omfang enten den ene eller den anden diskurs bør være ønskværdig og have fortrinsret i den værdisætning, som kontinuerligt finder sted i den offentlige debatsfære.

Fjerde kapitel

Diskussion af ytringsfrihedsdebatten og kränkelsesdebatten i Danmark

I dette afsluttende kapitel vil delkonklusionerne fra de foregående kapitler i afhandlingen blive forsøgt sammendraget til at belyse den grundlæggende problemstilling for dette speciale om *hvordan ytringsfrihedsdebatten hænger sammen med kränkelsesdebatten i Danmark*. Hensigten er at drage paralleller mellem de to tematiske gennemgange af henholdsvis *ytringsfriheds- og kränkelsesdebattens vilkår*. I slutningen af kapitlet vil de to debatter blive forsøgt koblet ved at vende tilbage til Justitsministeriets undersøgelse af ytringsfrihedens vilkår i Danmark¹⁷⁶ der befordrede den initielle nysgerrighed ved specialets begyndelse. Dernæst vil der blive draget en parallel til krænkende adfærd i form af gennemgang af en konkret case fra den offentlige debat hvis formål er at illustrere på hvilken måde der kan argumenteres for, at de to sideløbende debatter *allerede er* sidestillede, og, at det derfor ikke længere giver mening at bestræbe sig på at adskille dem. Afledt af dette vil der slutteligt fremkomme korte bemærkninger på hvorledes denne debat i fremtiden kan pågå på en opbyggelig og konstruktiv måde.

4.1 Sammenstilling af de to tematikker

Muhammedkrisen

I den tematiske gennemgang af Muhammedkrisen i kapitel 1¹⁷⁷ så vi, at der i udviklingen af krisen var tale om skabelsen af en særegen dansk selvforståelse af *retten til at må ytre sig* om alt, også selvom det kan indeholde meninger og synspunkter, som visse personer eller grupperinger kan opleve som krænkende adfærd. I gennemgangen af denne krise så vi, at debatten om ytringsfriheden og kränkelsesdebatten var sammenflettet idet vi i undersøgelsen af sagens faktuelle forløb fandt, at det i høj grad omhandlede hvorvidt ytringer kunne have krænkende indhold i forhold til den enkelte persons kulturelle og religiøse opfattelser. Man kan argumentere for, at på trods af, at krisen blev benævnt som en “diskussion af ytringsfrihedens grænser” kunne der i den daværende debatssfære ligeså vel være påpeget hvilke implikationer diskussionen havde for debatten om krænkelser. I et tilbageblik vides det, at der i denne klassificering af sagens tematiske indhold ganske givet er tale om en retrospektiv betragtning idet begrebsliggørelsen af en “kränkelsesdebat” overhovedet ikke var italesat og problematiseret på samme vis, som det er tilfældet i nutidens offentlige debat. Men hvis vi vender blikket bort fra denne indskudte betragtning kan man overordnet iagttage, at der på et fundamentalt niveau er lighedspunkter til flere af de kränkelsesdebatter der er blevet ført indenfor de senere år. Den største forskel har været, at der i

¹⁷⁶Her fremgik der et kort oprids af hovedkonklusionen i kommissionens rapport. I denne afhandlings afsnit “*Partiet Stram Kurs’ udøvelse af Grundlovens § 77 og § 79*” vil dette se anvendelse og blive gennemgået mere fyldestgørende.

¹⁷⁷Se kapitlet “*Muhammed krisens efterdønninger - Afstemning af ytringsfriheden i Danmark og verden*”

Muhammedkrisen¹⁷⁸ var tale om en debat på tværs af kulturer og, at den blev ført på en global målestok samt man på daværende tidspunkt ikke endnu havde udviklet samme sofistikerede begrebsapparat¹⁷⁹ som det i dag er tilfældet.

4.2 Indlæg i Weekendavisen

Mette Frederiksen – Tid til kvajebajer

Som perspektivering til den tematiske vinkel i kapitel 1 blev der set på debatindlægget i weekendavisen *Tid til kvajebajer*¹⁸⁰ hvor den særegne danske opfattelse af ytringsfrihedens grænser blev anskueliggjort. Hvis vi sammenligner indlægget med gennemgangen af Muhammedkrisen er det på mange fundamentale punkter de samme iagttagelser der kan pointeres; *Kulturmøde mellem øst og vest, indskrænkning af ytringsfrihed* sat overfor *uindskrænkning af ytringsfrihed* med videre. I så vidt viser hændelsesforløbet i sagen, at der siden Muhammedkrisen tilsyneladende ikke har fundet et markant holdningsskifte til grænsen for ytringsfrihed sted hos Jyllands-Posten. Hvis vi skal tage Jyllands-Postens stillingtagen til pålydende for en generel dansk holdning til udøvelsen af rettigheden, har det danske værdisæt ikke gennemgået en radikal ændring. Tværtimod er der nok tale om resultatet af den process der startede undervejs med Muhammedkrisen med hensyn til vurderingen af ytringsfriheden. Man skal imidlertid holde sig for øje og være påpasselig med at drage for vidtrækkende konklusioner på baggrund af én avis publicering af karikaturer og redaktionens efterfølgende stillingtagen til konsekvenserne af dette. Set i dette perspektiv er der selvfølgelig tale om en vis partiskhed i Jyllands-Postens stillingtagen og vi skal være meget påpasselig med at udråbe deres holdning til ytringsfriheden til at være gældende for en generel dansk holdning.

Undertiden er det interessant at iagttage hvorledes Jyllands-Posten stadig i 2020, som på samme vis som under Muhammedkrisen holder banneret med ytringsfriheden højt, og er det medie herhjemme, der tilsyneladende kæmper mest indædt for en uindskrænket adgang til denne rettighed.

4.3 Krænkelsessagerne fra de danske universiteter

I kapitel 2 blev der i afsnittet *Eksempler på Krænkelsesdebatten i Danmark* stillet skarpt på nogle af de mest fremtrædende danske krænkelsessager¹⁸¹. Under afklaringen af dette fandt vi frem til, at de

¹⁷⁸Der kan selvfølgelig argumenteres for, at vi stadigvæk er i slipstrømmen af debatten eksemplificeret ved denne afhandlings fokusområde. For uddybning af denne analyse se kapitel 14 "*Muhammedkrise som åndelig legemsdel - 2008-16*" i "*MEN*" Mchangama, Stjernfelt.

¹⁷⁹Der kan argumenteres for at jorden bliver gødet ved #MeToo afsløringerne i oktober 2017 og at denne indtil da usagte position efterfølgende fandt et passende begrebsapparat der kunne facilitere dens pointer.

¹⁸⁰Se kapitlet "*Delkonklusion samt perspektivering af første kapitel - Ytringsfrihedsdebatten i Danmark*"

¹⁸¹Se kapitlet "*Eksempler på krænkelsesdebatten i Danmark*"

fleste af krænkelssagerne i debatten de senere år har fundet sted på de danske universiteter. Yderligere blev det afklaret, at de tematiske fællesnævnerne i sagerne var *ekskludering af fællesskabet, race og etnicitet* og *den kønspolitiske debat*. I den i sagerne fremførte problematisering af disse tematiske nedfældede værdier kan vi se, at førend denne krænkende adfærd kan komme til livs *skal* der findes en indskrænkning af ytringsfriheden sted. Det er for så vidt umuligt i forhold til at ”sætte en stopper for” denne krænkende adfærd ikke at på samme tid, at markere og afgrænse den enkeltes rammer for at ytre sig frit om sit indre ånds- og meningsliv.

I de seks forskellige krænkelssager, som er blevet behandlet i denne afhandling ser vi, at ytringsfriheden for så vidt ikke er blevet omtalt i den offentlige debat i *eksplicite* vendinger, men derimod har den været *implicit*¹⁸² tilstedeværende under overfladen. Denne usagte og underkuede bekymring om ytringsfrihedens ve og vel blev derimod eksplicit manifesteret i analysen af sagen om Cille Hald Egholm der fik sine valgplakater med sloganet ”Nej til identitetspolitik”¹⁸³ revet ned. Forstået i sammenhæng med de seks andre sager og den generelle aktualisering af krænkende adfærd i perioden 2017-2019 i øvrigt kan denne sag anskues, som en naturlig reaktion på dette overdrevne fokus på krænkende adfærd på bekostning af den i de studerendes øjne mindst ligeså vigtige dagsorden omhandlende ytringsfrihedens vilkår. På samme vis som det var tilfældet i gennemgangen af Muhammedkrisens fokus på ytringsfriheden kan der argumenteres for at de samme principielle lighedspunkter også her underliggende er på færde i de her nævnte krænkelssager. Altså, at der var tale om, at det var den krænkende adfærd der i en vis udstrækning definerede og satte dagsordenen i den offentlige debat, men at der samtidig under overfladen lå en latent problematisering af ytringsfrihedens vilkår, omend denne forblev i ro og i et vist omfang lurende lige indtil ”boblen” sprang i form af den førnævnte sag med nedrevne valgplakater. I det følgende vil der på en mere fyldestgørende måde blive set på disse lighedspunkter man kan argumentere for var til stede i debatten om Muhammedkrisen og i den senere debat i krænkelssagerne.

4.4 Fundamentale ligheder mellem ytringsfrihedsdebatten og krænkelssdebatten

I overblikket over hvilke tematiske vinkler der blev udfoldet i de tre først kapitler i specialet fremgår der nu en række fællesnævnerne mellem først debatterne om ytringsfrihed og den senere diskussion af krænkende adfærd.

¹⁸²Vendingerne eksplicit/implicit her forstået ved, at der i debatten skulle indgå nøgleord i direkte vendinger såsom ”retten til at ytre sig, ytringsfrihed” med videre. Ord har det med at forme den virkelighed de beskriver.

¹⁸³Se kapitlet ”*Eksempler på krænkelssdebatten i Danmark*”

Muhammedkrisen og #MeToo

Overordnet betragtet kan vi se to singulære begivenheder¹⁸⁴ som afstedkom de to forskellige diskurser om henholdsvis grænserne for ytringsfriheden og italesættelsen af krænkende adfærd. I den første af disse så vi ved Jyllands-Postens publicering af Muhammedtegningerne hvorledes denne konkrete begivenhed i langt over et årti efter lanceringen stadigvæk kan danne kim til diskussion i den offentlige debat i Danmark. Omend ikke i til dato løbende over samme kan det samme siges om afsløringerne i Hollywood¹⁸⁵ der til at starte med fortrinsvis faciliterede – til at starte med – mandschauvinistisk adfærd og en deraf afledt italesættelse af krænkende adfærd i en *bredere forståelse*¹⁸⁶. I sammendragningen af disse to begivenheder kan vi se, at de hver især har skabt en særegen *diskurs* som har præget den tone hvorpå den offentlige debat om emnerne har foregået efterfølgende. I disse diskurser kan der påpeges, at de hver især har hver deres definerede *endemål* de forsøger at påpege og ændre på i den offentlige debat. Gennem afhandlingen har det for undertegnede derimod trådt mere klart frem, at de to forskellige diskurser på hver sin vis kun formår at påpege *én side af sagen*, og derfor misser den essentielle pointe, at der nok i virkeligheden er tale *om to sider* af samme sag. Den logiske konsekvens af denne argumentationsrække må altså være, at de to forskellige debatter på et fundamentalt niveau hænger mere nagelfast sammen end det tilsyneladende kunne se ud til hvis man ukritisk iagttager mediestrømmen og tager de to forskellige “lejres” respektive vokabularer og holdninger for gode vare, uden at undersøge omstændighederne nærmere. I det følgende vil disse opsummerende bemærkninger blive koblet op på en tidstypisk case fra den politiske virkelighed i Danmark med henblik på at illustrere disse hovedpointer.

Perspektivering af fjerde kapitel

Diskussion af hvordan ytringsfrihedsdebatten hænger sammen med krænkelsesdebatten i Danmark

¹⁸⁴Ordet bruges i denne sammenhæng ved en påpegelse af tidspunktet for offentliggørelsen af karikaturerne og deslige i tilfældet med sagerne i Hollywood angiver det tidspunktet hvor afsløringerne af den krænkende adfærd blev bragt frem i offentlighedens lys. Som det vil blive pointeret senere i afsnittet bliver ordet også anvendt i en mere abstrakt forstand med det formål at påpege hvilke intellektuelle tankestrømninger disse “konkrete” hændelser efterfølgende har medført.

¹⁸⁵I sammenligning med Muhammedkrisen er #MeToo begivenhedens intellektuelle slipstrøm svær at konkretisere idet diskursen “blot” har pågået i omtrent 3 år på tidspunktet for denne skrivelse. I bagklogskabens lys kunne man forestille sig et tidspunkt i fremtiden hvor der vil fremkomme en fyldestgørende afhandling på samme vis, som det har været tilfældet med analysen af Muhammedkrisens betydning for diskussionen af ytringsfriheden i “MEN”

¹⁸⁶Som blev belyst i analysen af krænkelsessagerne i Danmark. Emnerne var *ekskludering af fællesskabet, Race og etnicitet og den kønspolitiske debat*.

4.5 De to rettigheders vilkår i dagens Danmark

I Ytringsfrihedskommissionens rapport under titlen *“Ytringsfrihed i Danmark: En undersøgelse af danskernes holdninger til og oplevelser med ytringsfrihed”*¹⁸⁷ fra 2020 fremgik følgende spidsformulering, der koncist opremser de to rettigheders interne vilkår anno 2020:

*“Kommissionens befolkningsundersøgelse viser, at selv om ytringsfriheden vægtes højt, er der en tendens til, at opbakningen til ytringsfriheden bliver mindre, jo større konsekvenser ytringerne har for andre mennesker eller for samfundet i bredere forstand.”*¹⁸⁸

Hvis man dernæst ser nærmere på i hvilken periode den pågældende spørgeskemaundersøgelse har udfoldet sig ser vi, at interviewene af et bredt udsnit af den danske befolkning har fundet sted fra april-juni 2019¹⁸⁹. Set i lyset af denne bid information vedrørende undersøgelsens temporalitet vil det forekomme indlysende at undersøge hvilke begivenheder og debatklime der var i tidsrummet og derfor kunne påvirke respondenternes subjektive opfattelser af ytringsfrihed og krænkende adfærd.

Ét fremtrædende eksempel på debatten i nutidens Danmark

Partiet Stram Kurs’ udøvelse af Grundlovens § 77 og § 79

I den førnævnte periode var der Folketingsvalg i Danmark og i valgkampen forsøgte det nyetablerede parti Stram Kurs med partileder og stifter Rasmus Paludan ved roret, at markere sig i det politiske landskab ved at påpege de problemstillinger der kan opstå i kølvandet på et kulturmøde mellem vestlige- og muslimske værdier¹⁹⁰. I henhold til opnåelsen af flere vælgererklæringer og støtte til sit politiske projekt valgte partiet henover foråret 2019 at demonstrere rundt omkring i landet. Demonstrationerne medførte konfrontationer mellem partileder Paludan og voldelige mod-demonstranter, som typisk besad de symbolske egenskaber, som hans politiske projekt indædt kæmpede imod; svagt integrerede muslimske indvandrere der lever i ghettoområder i såkaldte “parallelsamfund”. Undervejs i demonstrationerne gjorde Paludan brug af sin ret til ytrings- og forsamlingsfrihed, som er grundlovssikrede rettigheder for enhver borger i Danmark¹⁹¹.

¹⁸⁷Justitsministeriet.dk Søgeord “Ytringsfrihedskommissionen afleverer betænkning” Senest besøgt 18-05-2020

¹⁸⁸Ibid, Linje 18-21

¹⁸⁹Ibid, s. 1

¹⁹⁰Stramkurs.dk Søgeord “Vores politik, Politisk-grundlag” Senest besøgt 18/05/2020

¹⁹¹Danmarks Riges Grundlov s. 35 “§ 77 Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres.” og s. 36 “§ 79 Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. Offentlige forsamlinger har politiet ret til at overvære. Forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der af dem kan befrygtes fare for den offentlige fred.” Som det var kort omtalt i “Abstract” og “Indledningen” tidligere i denne afhandling ser vi således her

I den offentlige debatssfære i Danmark tiltrak Stram Kurs' kontroversielle fremtoning overskrifter og der blev stillet skarpt på de moralske aspekter i forbindelse med de handlinger der foregik under demonstrationerne. Her var koranaftændinger, kommentarer til folks religiøse tilhørsforhold, problematisering af bestemte gruppers kulturelle værdier og andre forhold faste indslag¹⁹². Som nævnt i indledningen til denne afhandling fremgik det af spørgeskemaundersøgelsen, at der i den almene population kun var 51% støtte til at den enkelte må ytre sig frit, selvom en sådan handling kunne krænke eller såre andre mennesker. Hvis vi dernæst dykkere længere ned i det foreliggende statistiske materiale ser vi en endnu mere signifikant forskel idet blot 23% indvandrere eller efterkommere fra muslimske lande tilkendegav en positiv stillingtagen til udsagnet¹⁹³.

I sig selv er dette udkomme ikke opsigtsvækkende eller uventet, tværtimod kan det iagttages som forventeligt¹⁹⁴. I de her to gennemgåede nøgletal for opbakningen til ytringsfriheden i Danmark kan vi se tendensen til, at de to debatter efterhånden *er sammensmeltede* og, at konfrontationerne mellem de to forskellige diskurser de senere år har affødt en del kontroverser, som det eksplicit fremgår her med Stram Kurs' fremfærd.

Med hensyn til den faldende opbakning i den generelle population kan vi måske se hvorledes de metoder Stram Kurs gør brug af undervejs i deres demonstrationer har sået frø til en holdningsændring hos den mere almene dansker, nemlig, at demonstrationerne har medført en begyndende selvansagelse af, at ytringsfriheden måske *bør* have grænser, og at mod-demonstranternes voldsomme reaktioner på en måde har tydeliggjort hvilke fundamentale konsekvenser en uhindret ytringsfrihed kan påføre det enkelte menneske, selvom vi er opfostret med oplysningstidens ideal om de uregulerede civile menneskerettigheder. Opsummerende ser vi derfor, at i nutidens debatklimate hanger debatterne om ytringsfrihed og krænkende adfærd *sammen*. Endvidere er debatklimate de senere år (illustreret med Stram Kurs' demonstrationer) blevet mere konfrontatorisk og mere polariseret end det givetvis nogensinde har været tilfældet. Lige præcis derfor er italesættelsen af hvorledes der skal tages hensyn til begge menneskerettigheder og hvordan man bevarer den gode tone i debatten mere aktuel nu end den har været længe.

den konkrete lovhjemmel i Grundloven gengivet i dens fulde ordlyd, som beskriver hvilke juridiske bestemmelser der ligger til grund for den enkelte borgers udøvelse af sin ret til at udtrykke sit indre ånds- og meningsliv.

¹⁹²dr.dk Søgeord "Youtube-fænomenet, der pludselig fik medvind og kom på stemmesedlen" Senest besøgt 21-05-2020

¹⁹³Justitsministeriet, "Ytringsfrihed i Danmark" s. 21 Figur 2.4. Se også s. 18, Figur 2.1. Her vurderer den almene population ytringsfriheden, som den tredje vigtigste værdi for det danske samfund. Der lader således til at være en diskrepans mellem denne tilkendegivelse og den i figur 2.4 hvor respondenterne tilkendegiver en faldende opbakning til retten til at må ytre sig, hvis en sådan handling kan medføre sårende eller krænkende adfærd hos andre.

¹⁹⁴Lignende tendens er set i samtlige behandlede cases i afhandlingen.

Konklusion

“Hvordan hænger ytringsfrihedsdebatten sammen med kränkelsesdebatten i Danmark?”

Som sådan markerer dette det for nuværende hvilested i debatten om retten til at ytre sig sat op overfor den krænkende adfærd en sådan handling kan medføre. Herfra overlades det til beskuerens øjne og dømmekraft, at afgøre om de fremførte ræsonnementer i afhandlingen virker plausible. I starten af specialet blev ytringsfrihedsdebatten i Danmark udfoldet med udgangspunkt i Muhammedkrisen. Her så vi argumenter artikuleret for, at debatten om retten til at ytre sig har undergået en langstrakt process i Europa og herunder Danmark. Denne pointe blev der i den videre færd arbejdet videre med ved at inddrage Mills analyse af forskellighederne og kontrasterne imellem en *totalitært* drevet stat og en *demokratisk*. Denne grænsedragning hjalp i anskueliggørelsen af de kulturelle forskelligheder der er latent nærværende mellem en mellemøstlig muslimsk verden og en vestlig kontinental europæisk oplysningstradition. Vægten af denne analyse trådte klart frem i perspektiveringen til en nutidig sag hvor den mellemøstlige kulturelle opfattelse blev relateret til en kontemporær kinesisk verdensopfattelse. I denne blev de samme essentielle punkter, som det var tilfældet med Muhammedkrisen, blotlagt. Perspektiveringen istandsatte ydermere en begyndende undren over hvorledes ytringsfriheds- og kränkelsesdebatten hænger sammen, idet der i sagen både var tale om en grænsedragning af *retten til at må ytre sig*, men ligeledes og mindst ligeså vigtigt i hvilket omfang disse ytringer kan medføre *krænkede følelser* hos modtageren.

Den essentielle kobling mellem disse to indtil da tilsyneladende uafhængige fænomener blev bragt videre i afhandlingens efterfølgende kapitel. Samme analytiske blik der så anvendelse i det første kapitel om ytringsfrihedsdebatten i Danmark blev anvendt i dette næste hvor det tematiske fokus i analysen blev rettet mod kränkelsesdebatten i Danmark der dermed var blevet den primære genstand for undersøgelsen. Tendensen til, at de to debatter efterhånden er sammenflettede blev i større omfang udtalt i gennemgangen af de danske kränkelsessager. I ytringen “*det frie ord og den åbne samtale må vige for krænkede følelser*” så vi en koncis formulering af denne underkuede og indtil da uudtalte sammenhæng mellem de to rettigheder. Efter analysen af kränkelsessagerne i Danmark blev blikket rettet mod en begrebsliggørelse af krænkende adfærd. Ved en læsning af Axel Honneths tre *gensidige anerkendelsesmønstre* og dertil knyttet forskellige former for *ringeagtserfaringer* stod det enkelte individs bevæggrunde for italesættelsen af krænkende adfærd klart. Opsummerende for denne fordring var der tale om et i grader varierende *mislykket selvforhold*, der blev forsøgt genoprettet ved en række konkrete menings manifestationer i den offentlige debat i form af mails, læserbreve og andre digitale platforme. På trods af, at der findes stærke argumenter der indikerer i retningen af, at det forekommer umuligt at genoprette dette mislykkede selvforhold, blev der undervejs forsøgt etableret en opbyggelig sontring i interaktionspartnernes relation ved en analyse af Honneths to begreber *usynlighed* og *synlighed*. Her vil der kunne argumenteres for, at hvis diskussionerne om meningsindholdet i kränkelsessagerne i større omfang var frakoblet den digitale virkelighed, ville interaktionspartnerne

ved brug af de *ekspresive kropshandlinger* kunne opfange og afkode hvilket niveau af gensidig anerkendelse den enkelte samtale hidrører. Denne opbyggelighed ville bevirke at interaktionspartnerne ville kunne *tale til hinanden* fremfor at misforstå modpartens intentioner og bevæggrunde og derved *tale forbi hinanden*, som i et vist omfang er tilfældet nu.

I det fjerde og sidste kapitel i specialet blev de to tematiske indfaldsvinkler til problemformuleringen sammendraget i en diskussion af på hvilke fundamentale punkter ytringsfriheds- og krænkelsesdebatte hænges sammen. I gennemgangen af dette så vi, at på trods af Muhammedkrisen og #MeToo blev udråbt, som værende henholdsvis en “diskussion af ytringsfriheden vilkår” og “diskussion af krænkende adfærd” fremtrådte pointen for dette speciale klart frem, nemlig, at de to forskellige *diskurser* blot ser på *én side af sagen* hver især og dermed misser den essentielle iagttagelse, at der nok i virkeligheden er tale *om to sider* af samme sag. I forlængelse af dette kunne man i tilfældet med Muhammedkrisen have påpeget hvilke implikationer debatten havde for den oplevede følelse af krænkende adfærd. Ligeledes i tilfældet med #MeToo kunne konsekvenserne for retten til at må ytre sig være blevet bragt for dagen.

Slutteligt i afhandlingen blev de centrale konklusioner for undersøgelsen perspektiveret til en nutidig kontekst. Under inddragelse af den dugfriske undersøgelse foretaget af ytringsfrihedskommisionen (foranlediget af Justitsministeriets Forskningskontor) blev specialets lettere løftige teoretiske dispositioner og dens argumenter understøttet af empirisk datamateriale. I undersøgelsen så vi, at der det seneste år har forekommet en nedgang i tilslutningen til retten til at må ytre sig, hvis denne rettighed medfører en oplevet følelse af krænkende adfærd hos andre individer. Denne pointe frembragt med empirisk evidens blev dernæst fulgt op ved at perspektivere til Stram Kurs demonstrationer undervejs i valgkampen førende op til folketingsvalget i 2019. Her blev der sat spørgsmålstegn til hvorvidt den gængse befolkning er ved at foretage en art selvransagelse og holdningsskift med henblik på en revurdering af hvorledes retten til at ytre sig skal være afstemt med de konsekvenser dette kan have for det enkelte menneskes krænkede følelser.

Litteraturliste

Bøger & artikler

- Folketinget, 2018: "*Danmarks Riges Grundlov*", § 77, § 78 og § 79, s. 35-36. 1. Udgave, 1. oplag, Christiansborg, København K. Hentet fra: https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/publikationer/grundloven/grundloven_samlet_2018_dk_web.ashx Besøgt d. 18-05-2020
- French National Assembly, *Declaration of Human and Civic Rights of 26 August 1789*. Hentet fra: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/anglais/cst2.pdf Besøgt d. 20-05-2020
- Hendricks, F, Vincent,. & Marker, L, Silas, 2019: *Os og dem - Identitetspolitiske akser, Ideer og afsporede debatter*, 1. udgave, 1. oplag, Silas L. Marker & Vincent F. Hendricks, Gyldendal, København K,
- Honneth, Axel. 2006: *Kamp om anerkendelse - Sociale konflikters moralske grammatik*. 1. udgave, 7. oplag, er oversat fra tysk efter Kampf um Anerkennung: Zur moralischen Grammatik sozialer Konflikte af Arne Jørgensen, Hans Reitzels Forlag, København, .
- Honneth, Axel, 2003: *Behovet for anerkendelse* (1. udgave). s. 98-116, Hans Reitzels Forlag
- Iser, Mattias, (Sommer 2019 version): "*Recognition*", *The stanford Encyclopedia of Philosophy* , Edward N. Zalta (red.) Hentet fra: <https://plato.stanford.edu/archives/sum2019/entries/recognition/> Besøgt d. 20-05-2020
- Jacobsen, Hviid, Michael, & Willig, Rasmus, 2008: *Anerkendelsespolitik*, University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences vol. 356, (red.) Syddansk Universitetsforlag, Odense,
- Macleod, Christopher, (Efterår 2018 version): "*John Stuart Mill*", *The stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edward N. Zalta (red.), Hentet fra:

<https://plato.stanford.edu/entries/mill/> Besøgt d. 15-05-2020

- Macleod, Christopher, (Efterår 2018 version): "*On Liberty and Freedom of Speech*" *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Edward N. Zalta (red.), Hentet fra: <https://plato.stanford.edu/entries/mill/#LibeFreeSpee> Besøgt d. 15-05-2020
- Mchangama, Jacob, & Stjernfelt, Frederik, 2016: *Men - Ytringsfrihedens historie i Danmark*, 1. udgave, 2. gennemsete oplag, Forfatterne og Gyldendal, GmbH, Leck, Germany,
- Mill, Stuart, John, *On Liberty*, 1859: Batoche Books Limited 52 Eby Street South Kitchener, Ontario, N2G 3L1 Canada, 2001. Hentet fra: <https://socialsciences.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/mill/liberty.pdf> Besøgt d. 23-05-2020
- Okholm, Møller, Mikkel, & Tolstrup, Søgaard Pernille, & Hansen, Bachmann, Signe, April 2020: *Ytringsfrihed i Danmark - En undersøgelse af danskernes holdninger til og oplevelser med ytringsfrihed*. Justitsministeriet, Slotsholmsgade 10, 1216 København K, Hentet fra: <https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2020/ytringsfrihedsundersogelse.pdf>, Besøgt d. 11-05-2020
- Oxford Reference, "*Overview French Revolution*". Hentet fra: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095835115> Besøgt d. 9-04-2020
- Rosendahls a/s, Søborg, København. Hentet fra: https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2020/betaenkning_nr._1573_2020_del_2.pdf Besøgt d. 23-05-2020
- United Nations General Assembly, 10. December 1948: *General Assembly resolution 217A - Universal Declaration of Human Rights*. Paris,. Hentet fra: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html> Besøgt d. 15-05-2020. Det originale dokument hentet fra: [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217\(III\)](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/217(III))
- Van Mill, David, (Sommer 2018 version): "*Freedom of Speech*", *The Stanford Encyclopedia of philosophy*, Edward N. Zalta (red.) Hentet fra:

<https://plato.stanford.edu/entries/freedom-speech/#MilHarPriPor> Besøgt d. 23-05-2020

- Ytringsfrihedskommissionen, 2020: *Ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark - Betænkning afgivet af Ytringsfrihedskommissionen*, Betænkning nr. 1573, Del 1. Rosendahls a/s, Søborg, København,. Hentet fra: https://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2020/betaenkning_nr._1573_2020_del_1.pdf Besøgt d. 23-05-2020
- Ytringsfrihedskommissionen, 2020: *Ytringsfrihedens rammer og vilkår i Danmark - Betænkning afgivet af Ytringsfrihedskommissionen*, Betænkning nr. 1573. Del 2.

Hjemmesider

- Amnesty International, "FN's verdenserklæring om menneskerettighederne (1948)", Hentet fra: https://amnesty.dk/om-amnesty/fns-verdenserklaering-om-menneskerettigheder?gclid=Cj0KCQjw2PP1BRCiARIsAEqv-pSl2xlbMz2lWOpPOgZYxqa1_u7TwHdsB-ibu11F_xqlVxJUP6NIRgYaAg1pEALw_wcB Besøgt d. 14-05-2020
- Anne Anthon Andersen, Marts 2019: Faktalink, bibliotek og undervisning, "Krænkellesdebatten". Hentet fra: <https://faktalink.dk/kraenkelsedebatten> Besøgt d. 15-05-2020
- Gudbjórnsón, Ren, Xinxin, 31. Januar, 2020: Debat i Weekendavisen, "I Danmark har vi en meget stærk og stolt tradition for selvfedme - Tid til en kvajebajer". Hentet fra: https://www.weekendavisen.dk/2020-5/samfund/tid-til-en-kvajebajer?fbclid=IwAR3PpqRxxgqYQQzKIopOz-89o8yndB4D_7Tko8ZfxBeGF16jiml0echYSkHw Besøgt d. 15-05-2020
- Jensen, Max, Uwe, 15. Februar, 2009, Trykkefrihed.dk, Først Rushdie, så Thorsen. Hentet fra: <https://www.trykkefrihed.dk/rushdie-og-thorsen.htm> Senest besøgt 26-05-2020
- Justitsministeriet, April. 2020: pressemeddelelse "Ytringsfrihedskommissionen aflever betænkning", Torsdag 30. Hentet fra:

<https://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2020/ytringsfrihedskommissionen-afleverer-betaenkning> Besøgt d. 15-05-2020

- Jyllands-posten, 28. Januar, 2020: "*Kina forlanger undskyldning fra jyllands-Posten efter satiretegning*". Hentet fra:
<https://jyllands-posten.dk/indland/ECE11903105/kina-forlanger-undskyldning-fra-jyllandsposten-efter-satiretegning/> Besøgt d. 15-05-2020
- Lakmann, Cathrine, 9. December, 2019: Danmarks Radio, "*Blackface, Mexicanere og en ung blond pige: Seks krænkelssager fra universiteterne*". Hentet fra:
<https://www.dr.dk/nyheder/indland/blackface-mexicanere-og-en-ung-blond-pige-s-eks-kraenkelssager-fra-universiteterne> Besøgt d. 15-05-2020
- Larsen, Frydenlund, Sally & Lakmann, Cathrine, December, 2019: Danmarks Radio, "*Cille fik valgplakater revet ned: 'Ytringsfriheden er truet på Københavns Universitet'*" 9. Hentet fra:
<https://www.dr.dk/nyheder/indland/cille-fik-valgplakater-revet-ned-ytringsfriheden-er-truet-paa-koebenhavns> Besøgt d. 13-04-2020
- Madsen, Ellebæk, Anders, December, 2018: Leder i Kristeligt Dagblad, "*Den blonde krænkelse*" 20. Hentet fra:
<https://www.kristeligt-dagblad.dk/leder/den-blonde-kraenkelse> Besøgt d. 15-05-2020
- Ringberg, Jens, Kristiansen, Lerche, Annegerd. Danmarks Radio, "*Historien om Stram Kurs - Youtube-fænomenet, der pludselig fik medvind og kom på stemmesedlen*", Hentet fra:
<https://www.dr.dk/nyheder/webfeature/stram-kurs> Besøgt d. 21-05-2020
- Stram Kurs, Paludan, Rasmus, "*Politisk grundlag*", Hentet fra:
<https://stramkurs.dk/vores-politik/politisk-grundlag/> Besøgt d. 18-05-2020